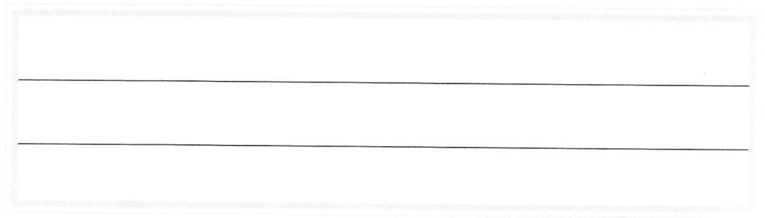
ŽEMĖ 8

INTERAKTYVAUS MOKYMO ATLASAS

UDK 912(100)(075.3)
Že57

ŽEMĖ 8. Interaktyvaus mokymo atlasas

Užduotis sudarė: Mindaugas Žolynas,
26–27 p. Mindaugas Baltrušaitis

Kartografas Mindaugas Baltrušaitis

Kalbos redaktorė Danutė Kuodienė

Viršelio autorius ir dizaineris Ramūnas Gedutis

Atlase panaudotos nuotraukos iš Corel Stock Photo Library,
www.wikipedia.org pagal GNU Laisvosios dokumentacijos licenciją
ir leidyklos „Briedis" fotoarchyvo

ISBN 978-9955-26-328-9

Parodų g. 4, LT-04133 Vilnius,
e-knygynas www.briedis.eu, info@briedis.lt

Spausdino UAB „Sapnų sala",
Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius
www.sapnusala.lt, info@sapnusala

TURINYS

I. PASAULIS

II. AZIJA

III. EUROPA

IV. VAKARŲ EUROPA

V. VIDURIO EUROPA

VI. RYTŲ EUROPA

VII. ŠIAURĖS EUROPA

VIII. PIETŲ EUROPA

IX. PIETRYČIŲ EUROPA

X. BALTIJOS ŠALYS

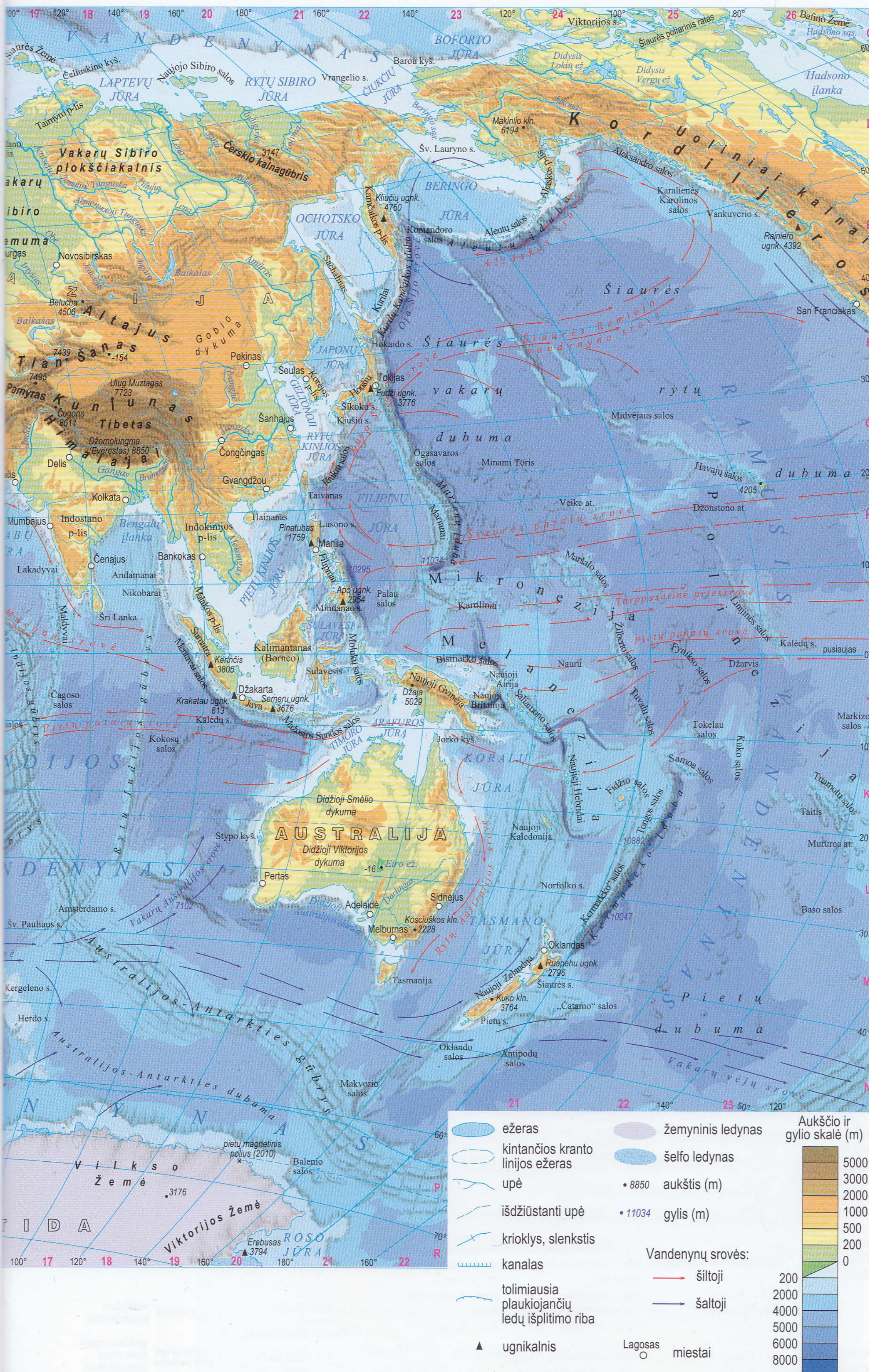
XI. VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Kolymos kling.
Kamčiatkos p-lis
BERINGO JŪRA
Dežnevo kyš.
Šv. Lauryno s.
ČIUKČIŲ JŪRA
Barou kyš.
BOFORTO JŪRA
Karalienės Elžbietos salos
Bankso s.
Viktorijos s.
Marčisono kyš.
Devono s.
Elsmyro s.
Bafino Žemė
BAFINO JŪRA
Grenlandija
Morišo Džizapo kyš.
Į vakarus nuo Grinvičo
Į rytus nuo Grinvičo
Prano Juozapo Žemė
Svalbardas
Naujoji Žemė
KAROS JŪRA
Jamalo p-lis
GRENLANDIJOS JŪRA
BARENTSO JŪRA
Šiaurės kyš. (Nordkapas)
Jano Majaus s.
Aleutų salos
Aliaskos p-lis
Kadjakas
Aleksandro salos
Makinlio kln. 6194
Didysis Lokių ež.
Didysis Vergų ež.
Hadsono įlanka
ŠIAURĖS AMERIKA
Karalienės Šarlotės salos
Vankuverio s.
Sietlas
Reinjero ugnk. 4392
Šasta 4317
Labradoras
LABRADORO JŪRA
Farvelo kyš.
Islandija
Heklos ugnk. 1491
Farerai
NORVEGŲ JŪRA
Kolos p-lis
Sankt Peterburgas
Britanijos s.
Airijos s.
Londonas
Berlynas
Vilnius
Maskva
Kijevas
EUROPA
Uralas
Jekaterinburgas
Šv. Karolio kyš.
Niufaundlandas
Didieji ežerai
Monrealis
Čikaga
Niagaros krioklys
Niujorkas
Dalasas
Mičelo kln. 2037
Los Andželas
Vitnio kln. 4418
Mirties slėnis -86
Kalifornijos p-lis
Biskajos įlanka
Monblanas 4807
Paryžius
Alpės
Karpatai
Pirėnų p-lis
Madridas
Roma
Vezuvijus
Balkanų p-lis
Stambulas
Mažosios Azijos p-lis
JUODOJI JŪRA
Kaukazas
Elbrusas 5642
KASPIJOS JŪRA
Karakumai
Demavendas 5604
Teheranas
Zagrosas
VIDURŽEMIO JŪRA
Alžyras
Etnos ugnk. 3340
Damaskas
Negyvoji jūra -401
Kairas
Golfo srovė
Šiaurės Bermudos
Azorai
Uolos (Roka) kyš.
Madeiros salos
Dar el Beida
Atlasas
Tubkalis 4165
Kanarai
Šiaurės Amerikos dubuma
Floridos p-lis
Meksikos įlanka
Bahamos
Didieji Antilai
Kuba
Haitis
Puerto Rikas
Jamaika
Meksikas
Orizabos ugnk. 5700
Popokatepetlis 5452
Gvatemala
KARIBŲ JŪRA
Šiaurės atogrąža
Gvadalupė
Revilja Chichedo salos
Šiaurės pasatų srovė
Klipertono s.
Tarppasatinė priešsrovė
Kokosų s.
RAMUSIS
Galapagai
Šiaurės rytų dubuma
Sahara
Emi Kusis 3416
Arabijos p-lis
RAUDONOJI JŪRA
Dakaras
Žaliasis kyš.
Žaliojo Kyšulio salos
Sahelis
Ras Dašanas 4620
Sokotra
Hafuno kyš.
Somalio p-lis
Karakasas
Maracaibo
Ruisas 5432
Bogota
Kotopachio ugnk. 5897
Čimboraso ugnk. 6310
Amazonės žemuma
Anchelio krioklys
Neblina 3014
Gvianos srovė
Šv. Petro ir Šv. Pauliaus salos
Fernando de Noronjos s.
AFRIKA
Lagosas
Kamerūno ugnk. 4070
Gvinėjos įlanka
Gvinėjos srovė
Kenijos kln. 5199
Kilimandžaro ugnk. 5895
Kinšasa
Livingstono kriokliai
Amirantai
Seišeliai
Aldabros salos
Farkvaro salos
Komorai
Agalega
Madagaskaras
Antananaryvas
Maskarenai
VANDENYNAS
Markizo salos
Tuamotu salos
PIETŲ AMERIKA
Lima
Huaskaranas 6768
Ilimanis 6882
Brazilijos plokščiakalnis
Branko kyš.
Brazilijos dubuma
Dangun Žengimo s.
Šv. Elenos s.
Lundos plynaukštė
Viktorijos krioklys
Kalaharis
Johanesburgas
Trindade
Rio de Žaneiras
San Paulu
Igvasu krioklys
Ochos del Saladas 6880
Akonkagva 6959
Tupungato ugnk. 6800
Santjagas
Buenos Airės
La Platos žemuma
Pietų atogrąža
Šv. Feliksas s.
Sala i Gomeso s.
Velykų s.
Chuano Fernandeso salos
Čiloė
Keiptaunas
Adatos kyš.
Gerosios Vilties kyš.
Tristano da Kunjos salos
Gofo s.
Argentinos dubuma
Folklando srovė
Folklando salos
Ugnies Žemė
Horno kyš.
Pietų Džordžija
Pietų Sandvičo salos
Pietų Orknio salos
Princo Edvardo s.
Krozė salos
Buvė s.
Vakarų vėjų srovė
Pietų vakarų vėjų srovė
Afrikos-Antarkties dubuma
Ramiojo vandenyno-Antarkties dubuma
Pietų Šetlando salos
Praim Hedo kyš.
Antarktidos p-lis
VEDELIO JŪRA
BELINGSHAUZENO JŪRA
AMUNDSENO JŪRA
Džeksono kln. 4190
Elsvorto Žemė
Kouto Žemė
Karalienės Matildos Žemė
Enderbio Žemė
ANTARKTIDA
Pietų poliarinis ratas

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 100 000 000

Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 1 ir išvardykite visus pusiasalius.

2. Ar teisingas teiginys, kad Naujosios Gvinėjos sala yra Gvinėjos įlankoje?

3. Išvardykite į Atlanto vandenyną įtekančias upes, pažymėtas žemėlapyje.

4. Naudokitės 1 ir išvardykite Ramiojo vandenyno jūras.

5. Naudokitės 1 ir nustatykite, iki kurios šiaurės platumos toliausia teka Šiaurės Atlanto srovė.

6. Palyginkite Eurazijos ir Šiaurės Amerikos reljefą ir pasakykite, kuo skiriasi kalnų išsidėstymas.

7. Išnagrinėkite 1 ir pasakykite, kuriuose žemynuose aukštumos užima daug didesnį plotą nei žemumos.

I PASAULIS

Valstybės, žemėlapyje pažymėtos skaičiais (skliaustuose – sostinės)

1. Estija
2. Latvija
3. Lietuva
4. Olandija (Amsterdamas)
5. Belgija (Briuselis)
6. Liuksemburgas (Liuksemburgas)
7. Šveicarija (Bernas)
8. Austrija
9. Lichtenšteinas (Lichtenšteinas)
10. Andora (Andora)
11. Monakas (Monakas)
12. San Marinas (San Marinas)
13. Vatikanas (Vatikanas)
14. Slovakija (Bratislava)
15. Vengrija
16. Moldova (Kišiniovas)
17. Slovėnija (Liubliana)
18. Kroatija (Zagrebas)
19. Bosnija ir Hercegovina (Sarajevas)
20. Serbija (Belgradas)
21. Juodkalnija (Podgorica)
22. Kosova (Priština)
23. Bulgarija
24. Makedonija (Skopjė)
25. Albanija (Tirana)
26. Malta (Valeta)
27. Azerbaidžanas
28. Armėnija (Jerevanas)
29. Kipras (Nikosija)
30. Libanas (Beirutas)
31. Izraelis
32. Kuveitas (Kuveitas)
33. Bahreinas (Menama)
34. Kataras (Doha)
35. Jungtiniai Arabų Emyratai
36. Džibutis
37. Ruanda (Kigalis)
38. Burundis (Bužumbūra)
39. Svazilandas (Mbabanė)
40. Lesotas (Maseru)
41. Pusiaujo Gvinėja (Malabas)
42. Beninas (Porto Novas)
43. Togas (Lomė)
44. Siera Leonė (Fritaunas)
45. Bisau Gvinėja (Bisau)
46. Gambija (Bandžulis)
47. Tadžikistanas
48. Butanas
49. Bangladešas
50. Brunėjus (Bandar Seri Begavanas)
51. Singapūras (Singapūras)

Sutrumpinimai žemėlapyje

Austr. – Australija
Braz. – Brazilija
Dan. – Danija
Ekv. – Ekvadoras
Ind. – Indija
Isp. – Ispanija
JAE – Jungtiniai Arabų Emyratai
Jap. – Japonija
J.K. – Jungtinė Karalystė
Jem. – Jemenas
Kan. – Kanada
Meks. – Meksika
N. Zel. – Naujoji Zelandija
Norv. – Norvegija
Ol. – Olandija
Port. – Portugalija
Pranc. – Prancūzija
Rus. – Rusija

Luanda ◉ sostinė
Pertas ○ kitas miestas
—— valstybės siena
ZIMBABVĖ valstybės pavadinimas
Prancūzijos pietų teritorijos – priklausomos teritorijos pavadinimas

1 Politinis žemėlapis

Mastelis 1 : 100 000 000

RUSIJA
MONGOLIJA
KINIJA
INDIJA
JAPONIJA
ŠIAURĖS KORĖJA
PIETŲ KORĖJA
TAIVANAS
FILIPINAI
VIETNAMAS
LAOSAS
TAILANDAS
KAMBODŽA
MIANMARAS
NEPALAS
BUTANAS
BANGLADEŠAS
ŠRI LANKA
MALDYVAI
MALAIZIJA
INDONEZIJA
RYTŲ TIMORAS
PAPUA NAUJOJI GVINĖJA
AUSTRALIJA
NAUJOJI ZELANDIJA
PALAU
MIKRONEZIJA
MARŠALO SALOS
NAURU
KIRIBATIS
SALIAMONO SALOS
TUVALU
VANUATU
FIDŽIS
TONGA
SAMOA
JUNGTINĖS VALSTIJOS
KANADA
JAV (Havajai)
KIRGIZSTANAS
TADŽIKISTANAS

Ulan Batoras, Pekinas, Tokijas, Seulas, Pchenjanas, Taipėjus, Manila, Hanojus, Vientianas, Pnompenis, Bankokas, Rangūnas, Neipidas, Katmandu, Timpu, Daka, Delis, Islamabadas, Biškekas, Dušanbė, Kolombas, Malė, Kvala Lumpūras, Džakarta, Dilis, Port Morsbis, Honiara, Port Vila, Suva, Funafutis, Apija, Nukualofa, Tarava, Palikiras, Madžūras, Melekeokas, Kanbera, Velingtonas

R A M U S I S   V A N D E N Y N A S

I N D I J O S   V A N D E N Y N A S

ŠIAURĖS LEDINUSIS VANDENYNAS

LAPTEVŲ JŪRA, RYTŲ SIBIRO JŪRA, ČIUKČIŲ JŪRA, BOFORTO JŪRA, BERINGO JŪRA, OCHOTSKO JŪRA, JAPONIJOS JŪRA, RYTŲ KINIJOS JŪRA, PIETŲ KINIJOS JŪRA, FILIPINŲ JŪRA, JAVOS JŪRA, BANDOS JŪRA, TIMORO JŪRA, KORALŲ JŪRA, FIDŽIO JŪRA, TASMANO JŪRA

Aleutų salos (JAV), Havajai, Midvėjaus salos (JAV), Marianų salos (JAV), Guamas (JAV), Veiko at. (JAV), Naujoji Kaledonija (Pranc.), Kuko salos (N.Zel.), Prancūzijos Polinezija, Taitis, Tokelau (N.Zel.), Niujė (N.Zel.), Kermadeko salos (N.Zel.), Čatamo salos (N.Zel.), Norfolko sala (Austr.), Kalėdų s. (Austr.), Kokosų salos (Austr.), Čagoso salos, Amsterdamo s., Kergeleno salos, Herdo ir Makdonaldo salos (Austr.)

Karibai

Mastelis 1 : 25 000 000

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 1 ir išvardykite Kanados, Pietų Afrikos, Ganos, Surinamo, Naujosios Zelandijos ir Azerbaidžano sostines.
2. Ar teisingas teiginys, kad Bahamos yra Ramiajame vandenyne?
3. Naudokitės 1 ir išvardykite Indokinijos pusiasalio valstybes.
4. Pagal 1 nustatykite visas valstybes, kurių pavadinimai sutampa su jų sostinių pavadinimais.
5. Naudokitės 1 ir įvardykite Europos valstybes, kurios turi joms priklausančių teritorijų Šiaurės ir Pietų Amerikos žemynuose.
6. Palyginkite Kubos, Ispanijos ir Kazachstano geografinę padėtį.
7. Naudokitės 1 ir įvertinkite, kurių valstybių sienoms nustatyti didelę įtaką turėjo gamtos sąlygos (upės, kalnai, dykumos).

1 Vidutinė sausio mėnesio temperatūra

2 Vidutinė liepos mėnesio temperatūra

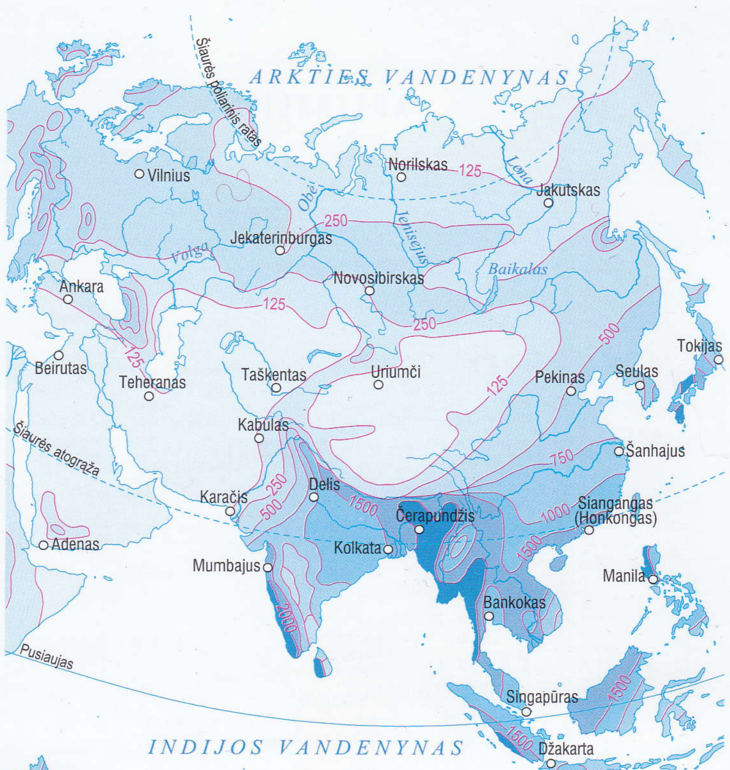

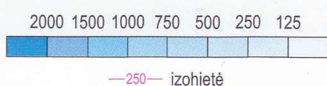
Mastelis 1 : 100 000 000

3 Krituliai lapkričio–balandžio mėnesiais

4 Krituliai gegužės–spalio mėnesiais

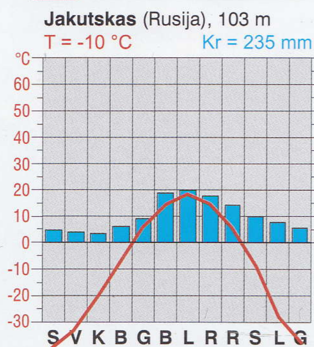

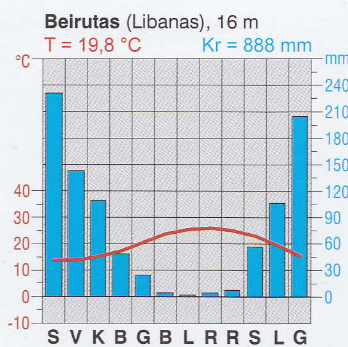

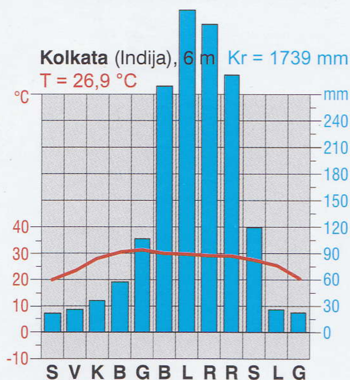
5 Žemyninė ir musoninė Azija

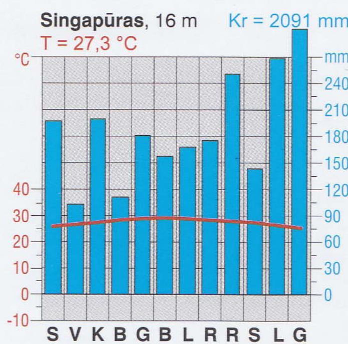

6 Klimatogramos

Tezės

Azijoje yra didžiausi oro temperatūros skirtumai pasaulyje – nuo +50 °C pietvakarinėje dalyje iki –60 °C šiaurės rytuose.

Žemyno vakarinėje dalyje žiemos mėnesiais oro temperatūra mažėja tolstant nuo Atlanto vandenyno, vasaros mėnesiais – tolstant nuo pusiaujo.

Musoninio klimato srityse Azijos pietrytinėje dalyje iškrinta daugiausia kritulių visame žemyne ir pasaulyje.

!! Duomenys

Karščiausia vieta	Tirat Cvi +54 °C (Izraelis)
Šalčiausia vieta	Oimiakonas -68 °C (Rusija)
Drėgniausia vieta	Čerapundžis 11 000–13 000 mm (Indija)
Sausiausia vieta	Adenas iki 46 mm (Jemenas)

ABC Sąvokos

- **Cunãmis** – milžiniškos bangos, kylančios vandenyno paviršiuje nuo stiprių žemės drebėjimų. Dažniausiai – Ramiajame vandenyne.
- **Taifū̃nas** – galingas tropinis ciklonas, susidarantis Ramiojo vandenyno vakarinėje dalyje.
- **Žemýninis klimatas** – klimato tipas, kuriam būdingi giedri ir sausi orai, dideli paros ir metų temperatūros svyravimai.
- **Sausrà** – ilgas laiko tarpas be kritulių.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 1 ir pasakykite, kokia vidutinė sausio mėn. oro temperatūra gali būti Ankaroje, Mumbajuje, Novosibirske, Norilske, Pekine, Singapūre.
2. Ar teisingas teiginys, kad šalčiausia Azijos vieta – Rusijoje?
3. Ar teisingas teiginys, kad karščiausia Azijos vieta – Indonezijoje?
4. Naudokitės 1 ir nustatykite, kuriuose Azijos miestuose vidutinė sausio mėn. oro temperatūra tokia pati kaip Vilniuje.
5. Naudokitės 3, 4, 5 p. 1 ir įvardykite valstybes, kuriose yra drėgniausios Azijos vietovės.
6. Naudokitės 1, 2 ir palyginkite, kuo skiriasi sausio ir liepos mėn. izotermių išsidėstymas Azijos rytinėje ir vakarinėje dalyse.
7. Naudokitės 3 4, 9 p. 1 ir nurodykite Azijos valstybes, kuriose ištisus metus vėsu ir iškrinta mažai kritulių (< 250 mm).

! Įdomūs faktai

- Šalčiausia pasaulio valstybės sostinė – Ulan Batoras (Mongolija). Vidutinė metų oro temperatūra – -1,3 °C.

ARKTIES VANDENYNAS
RUSIJA
KAZACHSTANAS
MONGOLIJA
KINIJA
INDIJA
IRANAS
AFGANISTANAS
PAKISTANAS
TURKIJA
SAUDO ARABIJA
OMANAS
JEMENAS
ARABŲ JŪRA
Bengalų įlanka
INDIJOS VANDENYNAS
Vakarų Sibiro žemuma
Vidurio Sibiro plokščiakalnis
Rytų Europos lyguma
Maskva
Sankt Peterburgas
Pekinas
Delis
Teheranas
Bagdadas
Rijadas
Kabulas
Islamabadas
Daka
Kolkata (Kalkuta)
Mumbajus (Bombėjus)
Čenajus (Madrasas)
Bankokas (Krung Tepas)
Kvala Lumpūras
Singapūras
Hanojus
Astana
Novosibirskas
Jekaterinburgas
Volgogradas
Taškentas
Ulan Batoras
Tibetas
Himalajai
Arabijos pusiasalis
Indostano pusiasalis
Indokinijos pusiasalis
Šri Lanka
ežeras
upė
išdžiūstanti upė
kanalas
aukštis (m)
ugnikalnis
kalnų ledynas
koralinis rifas
valstybės siena
Miestai (mln. gyv.):
Daka nuo 3
Taipėjus 1–3
Irkutskas iki 1
Kabulas sostinė
Aukščio skalė (m)
6000
5000
3000
2000
1000
500
200
0

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 50 000 000

!! Žemyno duomenys

Plotas	44 mln. km^2
Aukščiausia vieta	Džomolungma (8850 m)
Žemiausia vieta	Negyvoji jūra – 422 m
Ilgiausia upė	Jangdzė (Čang Dziang) – 6300 m
Vandeningiausia upė	Jangdzė (Čang Dziang) – 32 000 m^3/s
Didžiausias ežeras	Kaspijos jūra 371 000 km^2
Didžiausia sala	Kalimantanas (Borneo) 757 000 km^2

ABC Sąvokos

- **Plokščiàkalnis** – plokščias arba banguotas Žemės paviršiaus plotas, pakilęs virš jūros lygio daugiau kaip 500 m.
- **Raukšlìniai kalnaĩ** – Žemės paviršiaus pakilumos, susidariusios judriose Žemės plutos zonose iškilus ir susiraukšlėjus uolienų sluoksniams.
- **Liòsas** – puri gelsvos spalvos uoliena, sudaryta iš smulkių kaip dulkės molio, smėlio ir klinčių dalelių.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Azijos žemumas.
2. Ar teisingas teiginys, kad Amūras įteka į Arkties vandenyną?
3. Išvardykite Azijos krantus skalaujančias jūras.
4. Naudokitės 1 ir nurodykite, kuriuose Azijos kalnuose viršukalnės iškyla virš 8000 m.
5. Naudokitės 1, 5 p. 1 ir nustatykite, kuriose valstybėse nėra vietų, aukštesnių nei 2000 m.
6. Palyginkite, kuo Azijos šiaurinės dalies reljefas skiriasi nuo žemyno vidurinės dalies reljefo.
7. Naudokitės 10 p. 1 ir nusakykite, kaip alpinė kalnodara paveikė Azijos paviršių. Nurodykite jos metu susidariusius kalnus ir valstybes, kuriose šie kalnai yra.

! Įdomūs faktai

- Baikalo ežeras (Rusija) – ne tik giliausias pasaulio ežeras (apie 1640 m), bet ir didžiausias gėlo vandens telkinys. Ežero vandens tūris – apie 23 000 km^3 (palyginimui: Kuršių marių vandens tūris – apie 6 km^3).

II AZIJA

1 Tektonika ir naudingosios iškasenos

Mastelis 1 : 80 000 000

ŠIAURĖS AMERIKOS PLOKŠTĖ
Šiaurės poliarinis ratas
Novy Urengojus
Norilskas
Udačnas
Magadano sritis
Jakutskas
Mirnas
Sibiro platforma
Bodaibo
Vilnius
Rytų Europos platforma
Surgutas
Jekaterinburgas
Krasnojarskas
Baikalas
Amūras
Obė
Jenisiejus
Lena
EURAZIJOS PLOKŠTĖ
Hegangas
Kuzbasas
Ekibastuzas
Chromtau
Žeskazganas
Aralas
Balkašas
Ulan Batoras
Šenjangas
Rytų Sirija/ Šiaurės Irakas
Kaspijos jūra
Volga
Šansi
Pekinas
Kinijos - Korėjos platforma
Tokijas
Negyvoji jūra
Uzbekistanas
Turkmėnistanas
Kaidamas
Šanhajus
Luanas
Hvanghė
Jangdzė
Šiaurės atogrąža
Arabijos platforma
IRANO PLOKŠTĖ
Persų įlanka
Pietų Kinijos platforma
Pietryčių Kinija
FILIPINŲ PLOKŠTĖ
Indas
Delis
Gangas
Karačis
Indijos platforma
Junano provincija
ARABIJOS PLOKŠTĖ
Omanas
Nagpūras
Rytų Bengalija
Manila
Mindanao
Goa
Bankokas
Mekongas
Pusiaujas
Čenajus
Siamo įlanka
SOMALIO PLOKŠTĖ
Malaizija
Sulavesis
Sumatra
Bangka
Rytų Kalimantanas
INDIJOS–AUSTRALIJOS PLOKŠTĖ
Džakarta

- nafta
- gamtinės dujos
- akmens anglys
- rusvosios anglys
- geležies rūda
- mangano rūda
- chromo rūda
- volframo rūda
- nikelio rūda
- aliuminio rūda (boksitai)
- vario rūda
- švino rūda
- cinko rūda
- alavo rūda
- platina
- auksas
- kalio druska
- fosforitai, apatitai
- deimantai

Senosios (prekambro) platformos:
- senųjų platformų dalys, padengtos nuosėdinėmis uolienomis
- senųjų platformų dalys, kurių paviršiuje yra kristalinis pamatas (skydai)

Senoji (paleozojinė) kalnodara:
- jaunosios platformos
- kaledoninės kalnodaros sritys
- hercininės kalnodaros sritys

Vidurinė (mezozojinė) kalnodara:
- kimerinės kalnodaros sritys

Naujoji (kainozojinė) kalnodara:
- alpinės kalnodaros sritys
- paviršinės uolienos, susidariusios išsiliejus lavai

- grabenai, lūžiai
- povandeniniai riftiniai lūžiai
- litosferos plokščių ribos

2 Geografinės zonos ir gyvūnija

Mastelis 1 : 80 000 000

Šiaurės poliarinis ratas
Vorkuta
Jenisiejus
Lena
Jakutskas
Vilnius
Obė
Jekaterinburgas
Krasnojarskas
Baikalas
Amūras
Volga
Ulan Batoras
Tokijas
Ankara
Aralas
Balkašas
Kaspijos jūra
Almata
Pekinas
Damaskas
Teheranas
Hvanghė
Šanhajus
Jangdzė
Šiaurės atogrąža
Indas
Delis
Gangas
Siangangas (Honkongas)
Abu Dabis
Karačis
Manila
Bankokas
Mekongas
Čenajus
Pusiaujas
Singapūras
Džakarta

- baltieji lokiai
- beždžionės
- briedžiai
- drambliai
- jūrų vėpliai
- krokodilai
- kupranugariai
- orangutanai
- papūgos
- raganosiai
- rudieji lokiai
- ruoniai
- sabalai
- stirnos
- šiauriniai elniai
- tigrai

- arktinės dykumos
- tundra ir miškatundrė
- spygliuočių miškai (taiga)
- mišrieji ir plačialapių miškai
- miškastepės ir stepės
- pusdykumės ir dykumos
- savanos ir retmiškiai
- kserofitiniai miškai ir krūmynai
- periodiškai drėgni (musoniniai) miškai
- drėgnieji pusiaujo miškai
- kalnų stepės, pusdykumės ir dykumos
- vertikaliojo zoniškumo rajonai

3 Korėjos ir Japonijos gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 15 000 000

!! Duomenys

Daugiausia išžvalgytų naftos atsargų turi (mlrd. barelių): Saudo Arabija – 264, Irakas – 143, Iranas – 137.

Daugiausia naftos išgaunančios šalys (mln. barelių/dieną): Rusija – 10, Saudo Arabija – 8, Iranas – 4.

Daugiausia dujų atsargų turinčios valstybės (trln. m^3): Rusija – 43,3, Iranas – 33,1, Kataras – 25,3.

ABC Sąvokos

- **Seismìnė júosta** – sritis, kurioje vyksta žemės drebėjimai.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 1, 9 p. 1 ir išvardykite Azijos valstybes, turinčias naftos išteklių.
2. Ar teisingas teiginys, kad Azijoje yra arktinių dykumų zona?
3. Naudokitės 1 ir nustatykite, kuo skiriasi Korėjos pusiasalio ir Japonijos salų tektonika.
4. Naudokitės 1 ir išvardykite Azijos platformas.
5. Naudokitės 2, 5 p. 1 ir nustatykite, kuriose Azijos valstybėse vyrauja savanos, o kuriose – drėgnieji pusiaujo miškai.
6. Palyginkite, kuo skiriasi augalija ir gyvūnija vakarinėje ir rytinėje Azijos dalyse.
7. Naudokitės 1 ir įvardykite Azijos regionus, kuriuose gausu metalų iškasenų. Atsakymą pagrįskite.

Tezės

Žemyno pagrindą sudaro didžioji Eurazijos plokštės dalis, prie kurios jungiasi Indijos–Australijos, Arabijos ir Šiaurės Amerikos plokštės.

Šiaurinę žemyno dalį, Arabijos ir Indostano pusiasalius sudaro platformos, likusi dalis – sudėtingas skirtingų laikotarpių kalnodaros darinys.

Azijoje geografinių zonų kaitą nuo pusiaujo ašigalio link vietomis smarkiai pakeičia kalnai ir vandenyno įtaka.

Didžiausius plotus apima spygliuočių miškų, stepių, dykumų ir vertikaliojo zoniškumo geografinės zonos.

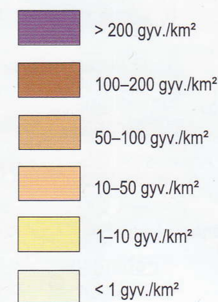
! Įdomūs faktai

- Azijoje yra antra pagal dydį pasaulyje karštoji atogrąžų dykuma – Arabijos dykuma (apie 2,6 mln. km^2) ir didžiausia pasaulyje šaltoji vėjuotoji dykuma – Gobio dykuma (apie 1,3 mln. km^2).
- Maldyvai – žemiausiai virš jūros lygio esanti pasaulio valstybė. Aukščiausia vieta – 2,3 m, vidutinis teritorijos aukštis – 1–1,5 m virš jūros lygio.

1 Gyventojų tankumas ir urbanizacija

Mastelis 1 : 80 000 000

2 Kalbos ir religijos

Mastelis 1 : 80 000 000

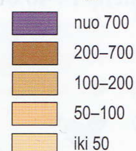
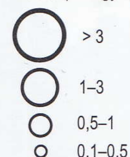
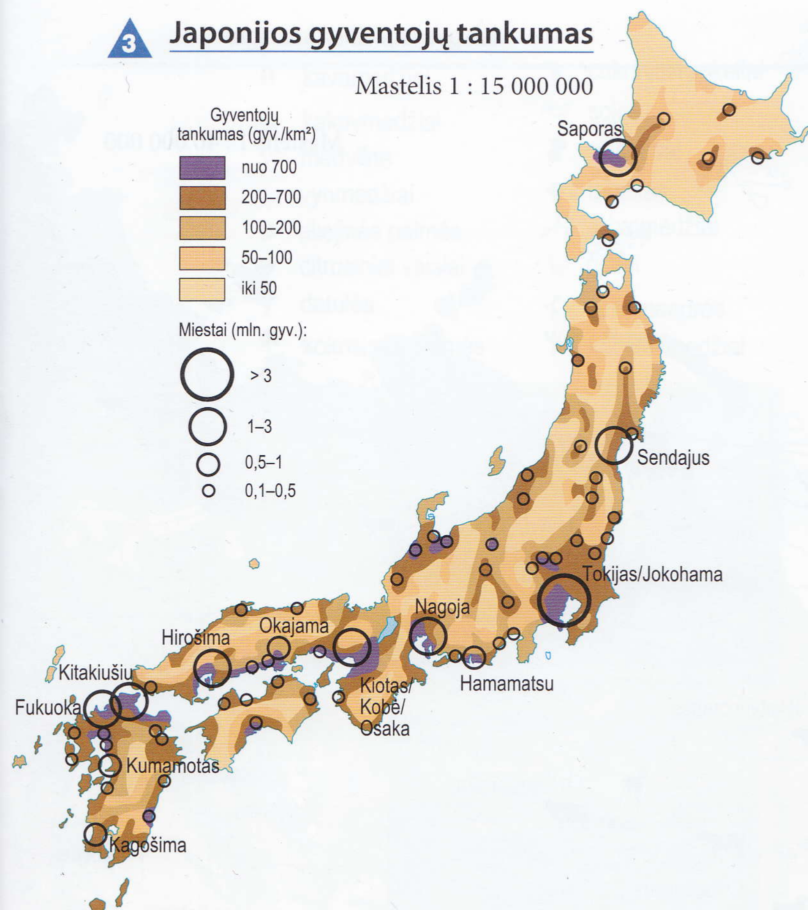

3 Japonijos gyventojų tankumas

Mastelis 1 : 15 000 000

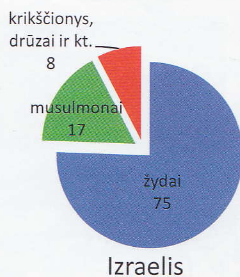

4 Izraelis

Mastelis 1 : 6 000 000

Religinė gyventojų sudėtis, %

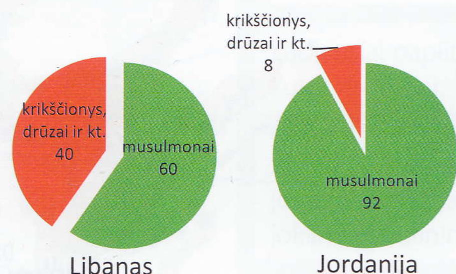
Izraelis

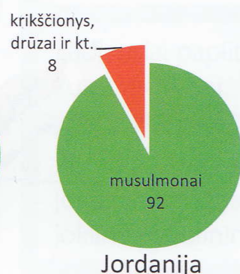
Vakarų krantas

Gazos ruožas

Libanas

Jordanija

Duomenys

Gyventojų skaičius 4,1 mlrd.

Gyventojų tankumas 93 gyv./km²

Daugiausia gyventojų turinčios valstybės (mln. gyv.): Kinija (1330), Indija (1131), Indonezija (232), Pakistanas (162), Bangladešas (159).

Daugiausia gyventojų turinčios miestų aglomeracijos (mln. gyv.): Tokijas (34), Gvangdžou (24), Seulas (24), Delis (23), Mumbajus (23).

Plačiausiai Azijoje paplitusią religiją – islamą – išpažįsta apie ¼ gyventojų. Beveik tiek pat gyventojų išpažįsta induizmą (dauguma jų – Indijoje).

Tezės

Azijoje gyvena apie 60% pasaulio gyventojų.

Dauguma gyventojų susitelkę žemyno pietuose ir rytuose, tankiausiai gyvenama prie Gango, Jangdzės ir Hvanghės upės.

Didžiojoje žemyno dalyje 1 km² vidutiniškai tenka mažiau nei 1 gyventojas.

Islamas paplitęs visoje Azijoje, budizmas ir induizmas – rytinėje ir pietinėje žemyno dalyse.

Didelėse Azijos teritorijose vyrauja kinų, arabų, rusų ir hindi kalbos.

Sąvokos

- **Islãmas** – viena iš trijų pasaulio religijų, labiausiai paplitusi tarp Azijos ir Šiaurės Afrikos gyventojų. Islamo išpažinėjai vadinami musulmonais.
- **Mečėtė** – musulmonų maldos namai.
- **Konfucionìzmas** – Kinijoje paplitęs religinis-filosofinis mokymas, mokantis gyvenimo moralės principų.
- **Šintoìzmas** – viena iš japonų išpažįstamų religijų.

Užduotys

LENGVA ↔ SUNKU

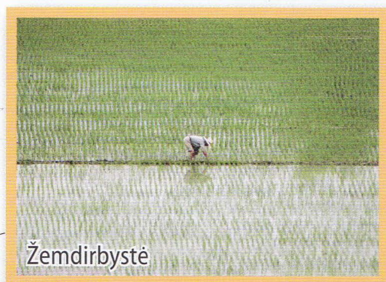
1. Išvardykite daugiau nei 10 mln. gyventojų turinčias Azijos aglomeracijas.
2. Ar teisingas teiginys, kad vyraujanti Indonezijos religija – induizmas?
3. Naudokitės 2 ir įvardykite religijas, kurias išpažįsta Japonijos gyventojai.
4. Naudokitės 1, 5 p. 1 ir nustatykite, kuriose Azijos valstybėse urbanizacijos lygis didesnis nei 80%.
5. Pagal 2 įvardykite Kazachstane ir Indijoje vartojamas valstybines kalbas.
6. Palyginkite gyventojų tankumą Indijoje ir Kinijoje.
7. Naudokitės 1, 10 p. 2 ir įvertinkite, kuriose Azijos geografinėse zonose gyventojų tankumas didžiausias, kuriose – mažiausias.

1 Žemės naudojimas

Miškai

Ganyklinė gyvulininkystė

Žemdirbystė

Tezės

Didžiausius Azijos plotus apima miškai ir žemės ūkiui nenaudojamos žemės.

Didžiausi derliai užauginami Rytų ir Pietų Azijoje, kur pakanka kritulių arba įrengtos drėkinimo sistemos.

Labiausiai paplitusi žemės ūkio kultūra – ryžiai.

Žemdirbystei netinkamose Azijos srityse dažnai verčiamasi klajokline gyvulininkyste.

!! Duomenys

Daugiausia ryžių užauginančios šalys (mln. t):
Kinija (193), Indija (148), Indonezija (60).

Daugiausia kviečių užauginančios šalys (mln. t):
Kinija (112), Indija (78), Rusija (64), Pakistanas (21).

Daugiausia kiaulienos pagaminančios šalys (mln. t):
Kinija (47), Vietnamas (2,5), Rusija (2), Filipinai (1,6).

Daugiausia ožkienos pagaminančios šalys (mln. t):
Kinija (1,8), Indija (0,48), Pakistanas (0,26).

Daugiausia paukštienos pagaminančios šalys (mln. t):
Kinija (11,1), Rusija (2), Iranas (1,6), Indonezija (1,5).

Daugiausia avienos pagaminančios šalys (mln. t):
Kinija (2), Iranas (0,4), Turkija (0,3).

Daugiausia elektros energijos pagaminančios šalys (mlrd. kWh):
Kinija (3450), Japonija (958), Indija (724).

ABC Sąvokos

- **Vandeñs gė̃linimas** – procesas, kurio metu iš vandens pašalinama druska.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite valstybes, kuriose paplitęs datulių auginimas.
2. Ar teisingas teiginys, kad Indijoje labiausiai išplėtota ganyklinė gyvulininkystė?
3. Naudokitės 1, 10 p. 2 ir nustatykite, kuriose Azijos geografinėse zonose auginama medvilnės.
4. Pagal 1 nustatykite, kokių gyvulių daugiausiai auginama Vakarų Azijoje.
5. Naudokitės 1, 10 p. 2 ir įvardykite kultūrinius augalus, kurie auginami Azijos drėgnųjų pusiaujo miškų zonoje.
6. Palyginkite, kuo skiriasi žemės naudojimas Azijos šiaurinėje, vakarinėje, pietinėje ir rytinėje dalyse.
7. Įvertinkite, kuriose Azijos geografinėse zonose didžiausi nenaudojamų žemių plotai.

! Įdomūs faktai

- Indijoje užauginama daugiausia pasaulyje citrinų, bananų, papajų ir mangų, taip pat čili pipirų, sorų ir džiuto.
- Indonezijoje užauginama daugiausia pasaulyje kokoso riešutų, prieskoninių gvazdikėlių, cinamono, vanilės.

1 Kinija

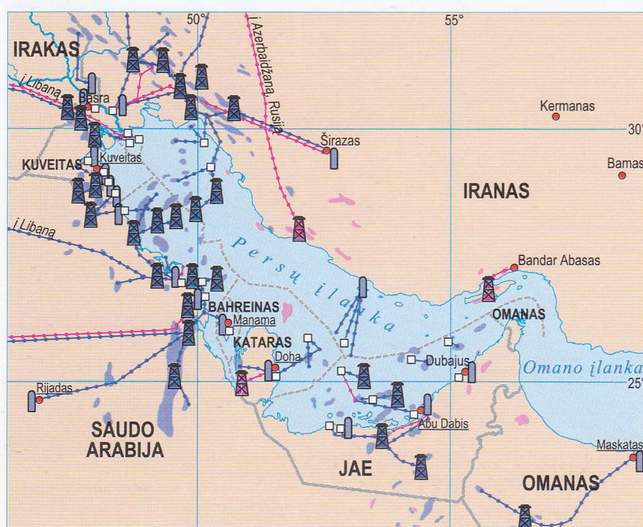
Mastelis 1 : 30 000 000

Hailaras
Heilundziangas
Čičiharas
Jičunas
Dziamusi
Dačingas
Harbinas
Dzisi
Mudanžangas
Čangčunas
Girinas
Karamajus
Urumči
Kaši
Sindziangas
Hotanas
Vidinė Mongolija
Šenjangas
Fušunas
Liaošanas
Anšanas
Baotou
Pekinas
Tangšanas
Liaoningas
Dalianas
Tiandzinas
Gansu
Jumenas
Uhajus
Datongas
Hebėjus
Sidziažuangas
Jantajus
Inčuanas
Tajuanas
Golmudas
Siningas
Ninsia
Šensis
Šansis
Dzinanas
Cibo
Čingdao
Cinhajus
Lanžou
Šandungas
Tianšujus
Lojangas
Zengžou
Tongšanas
Jančengas
Tibetas
Sianas
Henanas
Anhojus
Cziangsu
Nandzingas
Zaojangas
Hefėjus
Šanhajus
Sičuanas
Minjangas
Ansianas
Sužou
Lhasa
Čengdu
Hubėjus
Uhanas
Hangžou
Ningbo
Neidziangas
Congčingas
Juejangas
Nančangas
Zeciangas
Čangša
Cianzis
Venžou
Dukou
Lupanšujus
Gujangas
Hunanas
Pingsianas
Kunmingas
Gvidžou
Jongžou
Fudžou
Fudzianas
Liužou
Junanas
Gvansis
Guandongas
Santou
Naningas
Guangžou
Šenženas
Julinas
Kouluinas
Siangangas
Žandzianas
Hainanas

Rajonai:
- žemės ūkio
- pramonės
- valstybės siena
- provincijos riba
- Šansis — provincijos pavadinimas

Miestai (mln. gyv.):
- Pekinas > 10
- Šenjangas 3–10
- Hangžou 1–3
- Jumenas < 1

2 Naftos ir gamtinių dujų gavyba Persų įlankoje

Mastelis 1 : 15 000 000

- svarbiausi naftos gręžiniai
- svarbiausi dujų gręžiniai
- naftotiekiai
- dujotakiai
- valstybės siena
- naftos telkiniai
- dujų telkiniai
- naftos perdirbimo įmonė
- naftos produktų terminalas

3 Japonija

Duomenys

Valstybė	Dirbančiųjų dalis, %			Sukuriamo BVP dalis, %		
	Žemės ūkis	Pramonė	Paslaugos	Žemės ūkis	Pramonė	Paslaugos
Kinija	39,5	27,2	33,2	10,3	46,3	43,4
Indija	52	14	34	17,1	28,2	54,6
Japonija	4	28	68	1,6	21,9	76,5

Tezės

Kinijos ūkis plėtojamas rytinėje šalies dalyje. Čia veikia daugybė gamyklų, įsteigta laisvųjų ekonominių zonų, taip pat palankios sąlygos žemdirbystei.

Indijoje sparčiai gausėja pramonės centrų, tačiau didelė gyventojų vis dar dirba žemės ūkyje.

Japonijos ūkio pagrindas – modernių technologijų pramonė. Žaliavų pramonei ir žemės ūkio produktų įsivežama iš kitur.

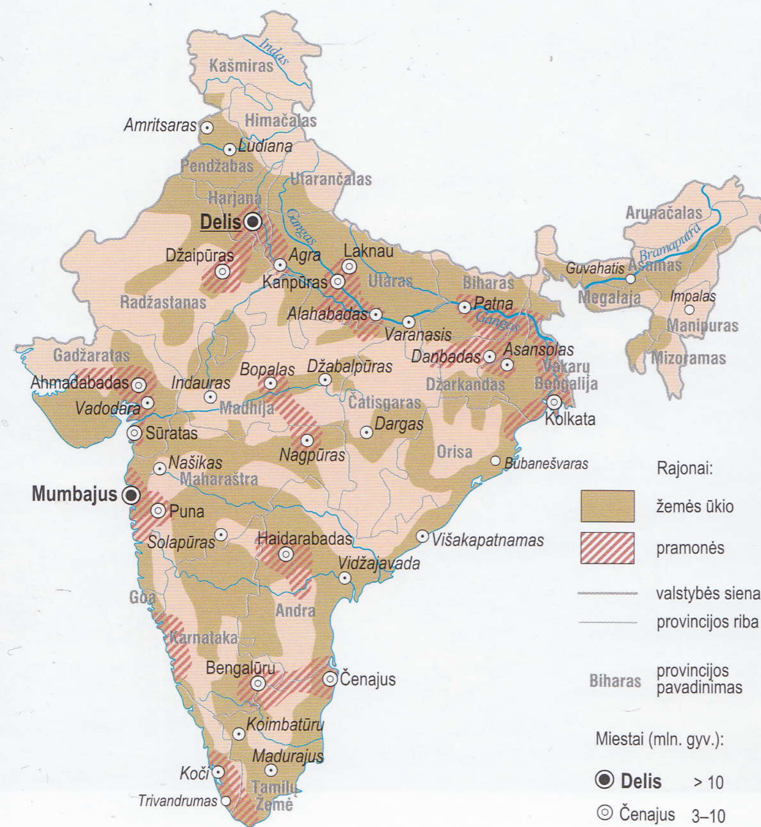
Persų įlankos valstybių ūkio pagrindas – naftos gavyba, perdirbimas ir eksportas.

Sąvokos

- **Laisvóji ekonòminė zonà** – valstybės teritorijos dalis, kurioje sudaromos specialios sąlygos ekonominei veiklai plėtoti.
- **Ãzijos „tìgrai"** – taip nuo XX a. 9 deš. vadinamos Pietryčių Azijos valstybės, kuriose sparčiai auga ekonomika.
- **Skur̃do ribà** – vienas iš žmonių gyvenimo gerovės rodiklių. Žemiau šios ribos laikomos tokios šeimos pajamos, kurios nesiekia pusės šalyje gaunamų vidutinių šeimos pajamų.
- **Bãrelis** – tūrio matavimo vienetas, lygus apie 159 litrams. Dažniausiai vartojamas naftos kiekiui matuoti.

4 Indija

Mastelis 1 : 30 000 000

Užduotys

LENGVA ↔ SUNKU

1. Išvardykite didžiausius Kinijos, Indijos ir Japonijos miestus, turinčius virš 3 mln. gyventojų.
2. Ar teisingas teiginys, kad Japonijoje visiškai neplėtojamas žemės ūkis?
3. Išvardykite naftą išgaunančias Persų įlankos valstybes.
4. Naudokitės ▲1, ▲4 ir nustatykite, kuriose Indijos ir Kinijos srityse nėra pramonės rajonų.
5. Pagal 10 p. ▲1 nustatykite, kokių naudingųjų iškasenų savo pramonei plėtoti turi Indija, o kokių – Kinija.
6. Naudokitės !! ir palyginkite skirtingų ūkio sričių reikšmę Kinijoje, Indijoje ir Japonijoje.
7. Naudokitės 6 p. ▲3 ▲4, 10 p. ▲2, 14 p. ▲1, 16 p. ▲1 ▲4 ir įvertinkite, dėl kokių veiksnių Indijoje ir Kinijoje žemės ūkio rajonai išsidėstę netolygiai.

Įdomūs faktai

- Kinijos valstybės siena (22 117 km) yra ilgiausia pasaulyje. Kinija yra viena iš dviejų pasaulio šalių, sausumoje besiribojančių su 14 valstybių.

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 20 000 000

Žemyno duomenys

Plotas	10,5 mln. km^2
Aukščiausia vieta	Elbrusas 5642 m
Žemiausia vieta	Kaspijos jūros pakrantė -28 m
Ilgiausia upė	Volga 3530 km
Vandeningiausia upė	Volga 8060 m^3/s
Didžiausias ežeras	Ladoga 17 700 km^2
Didžiausia sala	Didžioji Britanija 209 331 km^2

Sąvokos

- **Fiòrdas** – siauras gilus jūros užutėkis aukštais, uolingais krantais, toli įsiterpęs į kalnuotą pajūrį. Atsirado jūros vandeniui užliejus ledynų sukurtus slėnius ir tektonines įdaubas.
- **Šchèrai** – nedidelės uolingos ledynų apgludintos salos ir salelės.
- **Estuãrija** – siaura ilga įlanka, kuri susidaro, kai jūra apsemia dalį į ją įtekančios upės slėnio.
- **Dèlta** – ties upės žiotimis iš jos sąnašų susidariusi lyguma, kurioje upė skaidosi į kelias vagas.
- **Hidrogrãfinis tiñklas** – kurios nors teritorijos upių bei upelių ir kitų vandens telkinių visuma.

Užduotys

LENGVA

1. Naudokitės △1 ir išvardykite Viduržemio jūros salas.
2. Ar teisingas teiginys, kad Dinarai yra Europoje?
3. Išvardykite valstybes, per kurias teka Dunojus.
4. Naudokitės △1 ir nustatykite, kuriose Europos valstybėse nėra vietų, aukštesnių nei 500 m.
5. Pagal △1 nurodykite Europos upes, kurios įteka į Baltijos jūrą, o kurios – į Baltąją jūrą.
6. Palyginkite, kuo skiriasi Šiaurės ir Pietų Europos reljefas.
7. Naudokitės △1, 20 p. △2, 21 p. △3 △4 ir įvertinkite, kuriose Europos valstybėse palankios sąlygos žemės ūkiui (lygus paviršius, šiltos žiemos, iškrenta pakankamai kritulių).

SUNKU

Įdomūs faktai

- Utigordso (Utigordsfoss) ir Mongės (Mongefoss) krioKliai Norvegijoje pagal aukštį (800 ir 774 m) užima 3 ir 4 vietas pasaulyje.

III EUROPA

1 Tektonika ir naudingosios iškasenos

Mastelis 1 : 30 000 000

- nafta
- gamtinės dujos
- akmens anglys
- rusvosios anglys
- urano rūda
- geležies rūda
- mangano rūda
- chromo rūda
- nikelio rūda
- volframo rūda
- Al aliuminio rūda (boksitai)
- Cu varis
- Zn cinkas
- Sn alavas
- Hg gyvsidabris
- Ag sidabras
- Pt platina
- Na valgomoji druska
- K kalio druska
- P fosforitai, apatitai
- valstybės siena

Senosios (prekambro) platformos:
- senųjų platformų dalys, padengtos nuosėdinėmis uolienomis
- senųjų platformų dalys, kurių paviršiuje yra kristalinis pamatas (skydai)

Senoji (paleozojinė) kalnodara:
- jaunosios platformos
- kaledoninės kalnodaros sritys
- hercininės kalnodaros sritys

Naujoji (kainozojinė) kalnodara:
- alpinės kalnodaros sritys

- vidurokeaninių kalnagūbrių iškilusios dalys
- litosferos plokščių ribos

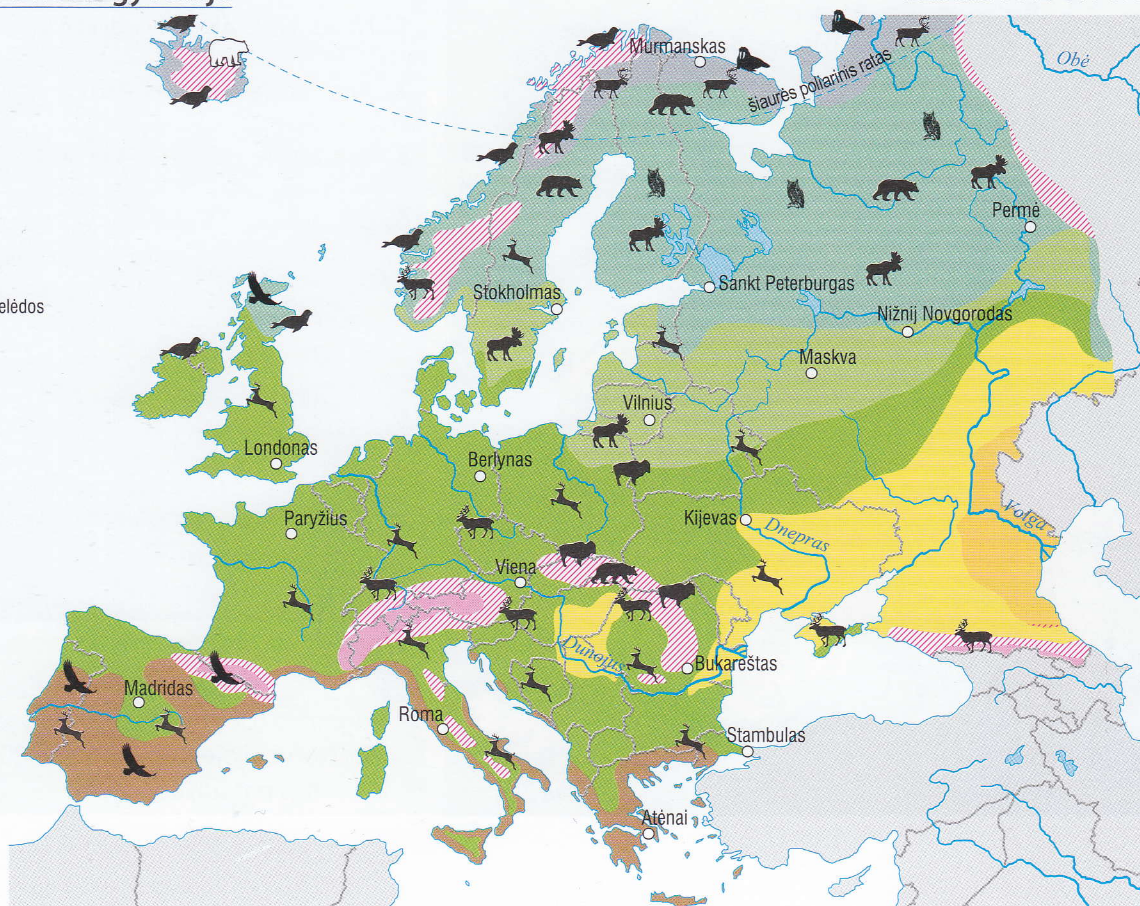

2 Geografinės zonos ir gyvūnija

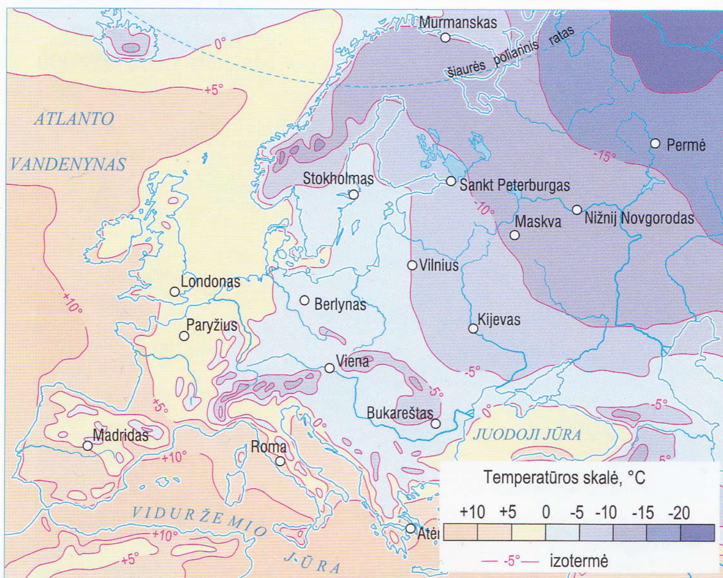
Mastelis 1 : 30 000 000

- baltieji lokiai
- briedžiai
- jūrų vėpliai
- kilnieji ereliai
- poliarinės (laplandinės) pelėdos
- rudieji lokiai
- ruoniai
- stirnos
- stumbrai
- šiauriniai elniai
- taurieji elniai

- tundra
- spygliuočių miškai
- mišrieji miškai
- plačialapių miškai
- kietalapiai miškai ir krūmynai (Viduržemio tipas)
- miškastepės ir stepės
- pusdykumės ir dykumos
- alpinės pievos
- vertikaliojo zoniškumo rajonai

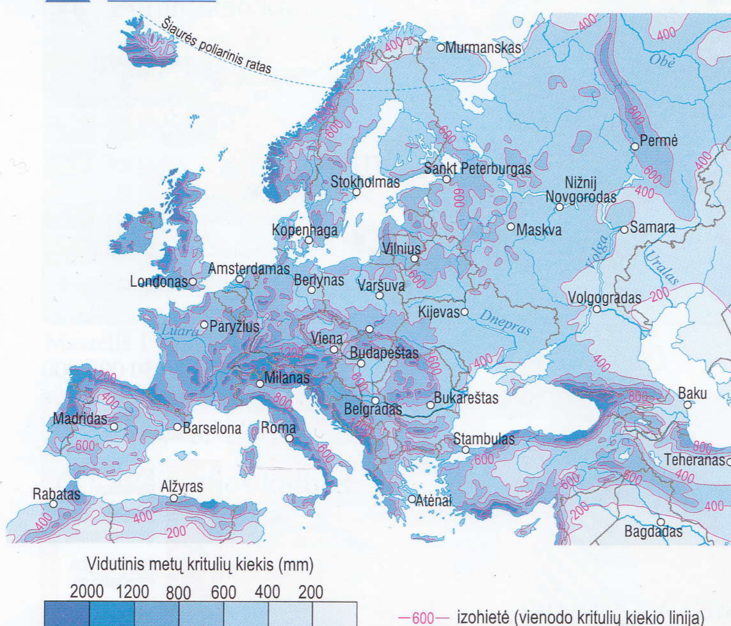

3 Vidutinė sausio mėnesio temperatūra

4 Krituliai

Mastelis 1 : 60 000 000

Tezės

Europos pagrindas – vakarinė Eurazijos plokštės dalis, besiribojanti su Afrikos ir Šiaurės Amerikos plokštėmis.

Didžioji Europos dalis – tai seismiškai neaktyvi Rytų Europos platforma, kurią iš rytų, pietų ir vakarų supa kalnų grandinės.

Europoje yra per kelias kalnodaras iškilusių kalnų: senų, neaukštų, apirusių ir jaunų, smailiomis viršūnėmis ir siaurais slėniais.

Šiaurinės Europos dalies paviršių labai pakeitė keli ledynmečiai.

Didžioji Europos dalis patenka į miškams augti palankias geografines zonas.

Duomenys

Daugiausia išžvalgytų naftos atsargų turi (mlrd. barelių): Rusija (79), Azerbaidžanas (7), Norvegija (6,7), Jungtinė Karalystė (3,4).

Daugiausia išžvalgytų dujų atsargų turi (trln. m^3): Rusija (43,3), Norvegija (2,3), Azerbaidžanas (2), Olandija (1,3).

Sąvokos

- **Skỹdas** – platformos kristalinis pamatas, išeinantis į Žemės paviršių.
- **Platfòrma** – nejudri, mažai raukšlėta arba lygi Žemės plutos sritis.
- **Kvartèras** – Žemės geologinės istorijos laikotarpis, prasidėjęs prieš 1,8 mln. metų ir trunkantis iki dabar. Kvarterui būdingi ritmiški klimato atšalimai ir atšilimai bei ledynų išplitimas.
- **Álpinės píevos** – aukštikalnių pievos, augančios alpinėje aukštikalnių juostoje (pavadintos pagal vienus iš labiausiai ištirtų kalnų – Alpes).
- **Jū́rinis klìmatas** – klimato tipas, kai vyrauja jūrinės oro masės. Jam būdingas debesuotumas, krituliai, nedideli paros ir metų temperatūros svyravimai.

Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 18 p. 1 ir išvardykite Europos ugnikalnius.
2. Ar teisingas teiginys, kad Rytų Europoje labiausiai paplitusi spygliuočių miškų geografinė zona?
3. Naudokitės 2 ir išvardykite valstybes, kuriose yra stepių.
4. Pagal 2 nustatykite, kokie gyvūnai paplitę Europos mišriųjų ir plačialapių miškų geografinėse zonose.
5. Naudokitės 1, 18 p. 1 ir nurodykite, kurie Europos kalnai susiformavo senosios kalnodaros laikais.
6. Naudokitės 9 p. 1, 18 p. 1 ir palyginkite Europos ir Azijos paviršių pagal kalnų aukštį, kalnagūbrių, lygumų ir žemumų dydį.
7. Įvertinkite, kurie Europos regionai turi daugiausia energinių išteklių.

Įdomūs faktai

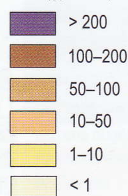
- Senovės graikai rašytiniuose šaltiniuose mini europinius liūtus, kurie gyveno Pietų Europoje. Europiniai liūtai išnyko I a. po Kristaus.

III EUROPA

1 Gyventojų tankumas ir urbanizacija

Mastelis 1 : 30 000 000

Gyventojų tankumas (gyv./km²)

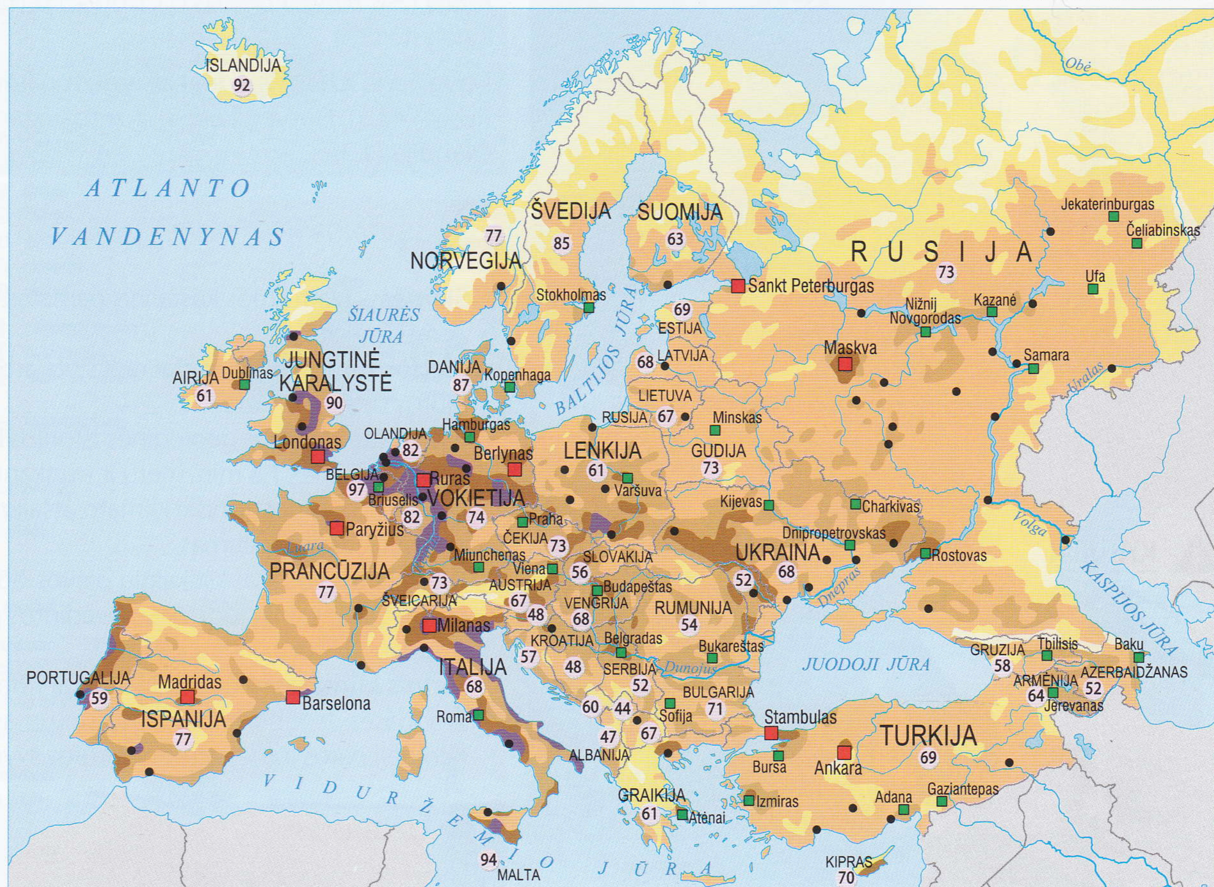

Paryžius aglomeracijos (> 3 mln. gyv.)

Viena miestai (1–3 mln. gyv.)

miestai (0,5–1 mln. gyv.)

70 urbanizacijos lygis (%)

2 Kalbos ir religijos

Mastelis 1 : 30 000 000

Valstybinės kalbos:

Religijos (vyraujanti/antroji):

ISLANDIJA · NORVEGŲ JŪRA · ATLANTO VANDENYNAS · NORVEGIJA · ŠVEDIJA · SUOMIJA · RUSIJA · ESTIJA · LATVIJA · LIETUVA · RUSIJA · ŠIAURĖS JŪRA · BALTIJOS JŪRA · AIRIJA · JUNGTINĖ KARALYSTĖ · DANIJA · GUDIJA · OLANDIJA · BELGIJA · VOKIETIJA · LENKIJA · UKRAINA · ČEKIJA · SLOVAKIJA · AUSTRIJA · ŠVEIC. · PRANCŪZIJA · VENGRIJA · RUMUNIJA · KROATIJA · SERBIJA · BULGARIJA · PORTUGALIJA · ISPANIJA · ITALIJA · ALBANIJA · GRAIKIJA · JUODOJI JŪRA · KASPIJOS JŪRA · GRUZIJA · ARMĖNIJA · AZERBAIDŽANAS · TURKIJA · VIDURŽEMIO JŪRA · MALTA · KIPRAS

3 Balkanų kalbos

Mastelis 1 : 8 000 000

4 Beniliukso kalbos

Groningenas
OLANDIJA
Amsterdamas
Haga
Utrechtas
Reinas
Arnemas
Roterdamas
Valas
Eindhovenas
Gentas
Antverpenas
Briuselis
Mastrichtas
BELGIJA
Masas
Lježas
Šarlerua
LIUKSEMBURGAS
Liuksemburgas

Mastelis 1 : 8 000 000

5 Šveicarijos kalbos

- vokiečių
- prancūzų
- italų
- retoromanų

Mastelis 1 : 8 000 000

Tezės

Europa, lyginant su kitomis pasaulio dalimis, yra tolygiau apgyvendinta.

Tankiausiai apgyvendintos Europos sritys: Beniliukso šalys, vakarinė Vokietijos dalis, šiaurinė Italijos dalis ir vidurinė Jungtinės Karalystės dalis.

Europoje vyrauja krikščionybė, kurios išpažinėjai priklauso katalikų, protestantų ir stačiatikių konfesijoms.

Daugumoje Europos šalių vartojama sava valstybinė kalba.

!! Duomenys

Gyventojų skaičius 730 mln.
Gyventojų tankumas 70 gyv./km^2
Daugiausia gyventojų turinčios valstybės (mln. gyv.): Rusija (142), Vokietija (82), Turkija (72), Prancūzija (65), Jungtinė Karalystė (61), Italija (59).
Daugiausia gyventojų turinčios miestų aglomeracijos (mln. gyv.): Maskva (14), Stambulas (13), Londonas (12), Paryžius (11), Madridas (6), Sankt Peterburgas (5).

ABC Sąvokos

- **Kalbų̃ šeima** – kalbos, turinčios bendrą kamieną.
- **Indoeuropiẽčiai** – viena iš pasaulio kalbų šeimų. Jai priklauso ir baltų kalbų grupė.
- **Aglomerãcija** – tanki miestų bei miestelių santalka nedidelėje teritorijoje. Besiplečiančios gyvenvietės dažnai susijungia ir sudaro šimtus kilometrų besitęsiančias urbanizuotas teritorijas.
- **Unìtai** – stačiatikiai, perėmę pagrindines katalikybės dogmas ir savo dvasiniu vadovu pripažįstantys Romos popiežių.

? Užduotys

LENGVA

1. Naudokitės 1 ir išvardykite daugiau nei 3 mln. gyventojų turinčias Europos aglomeracijas.
2. Ar teisingas teiginys, kad daugumoje Europos valstybių vienintelė vyraujanti religija – katalikybė?
3. Išvardykite Europos valstybes, kuriose valstybinė kalba – vokiečių.
4. Pagal 2 nurodykite Europos valstybes, kuriose vartojama daugiau nei viena valstybinė kalba. Išvardykite šias kalbas.
5. Naudokitės 1 ir nustatykite, kuriose Europos valstybėse didesnė gyventojų dalis gyvena kaimuose.
6. Palyginkite, kuo skiriasi gyventojų paplitimas Vakarų, Šiaurės ir Rytų Europoje.
7. Įvertinkite, kuriame Europos regione yra daugiausia valstybių su vienintele vyraujančia religija.

SUNKU

! Įdomūs faktai

- Europos gyventojų vartojama gimtoji kalba (mln. gyv.): rusų (125), vokiečių (98), prancūzų (70), anglų (65), italų (58).
- 33 Europos tautos bent vienoje žemyno valstybėje sudaro gyventojų daugumą.
- Didžiausią gyventojų dalį vyraujanti tauta sudaro Armėnijoje ir Lenkijoje (apie 97%), mažiausią – Latvijoje (57%), Bosnijoje ir Hercegovinoje (bosniai – 48%).

1 Politinis žemėlapis
Mastelis 1 : 20 000 000
Miestai (mln. gyv.):
Maskva > 3
Praha 1–3
Vilnius < 1
Dublinas valstybės sostinė
Valstybių santrumpos:
J.K. – Jungtinė Karalystė
Dan. – Danija
Graik. – Graikija
Isp. – Ispanija
It. – Italija
Pranc. – Prancūzija
Šved. – Švedija
RUSIJA
KAZACHSTANAS
SUOMIJA
ŠVEDIJA
NORVEGIJA
ISLANDIJA
JUNGTINĖ KARALYSTĖ
AIRIJA
DANIJA
ESTIJA
LATVIJA
LIETUVA
GUDIJA
UKRAINA
MOLDOVA
LENKIJA
VOKIETIJA
OLANDIJA
BELGIJA
LIUKSEMBURGAS
PRANCŪZIJA
ŠVEICARIJA
AUSTRIJA
ČEKIJA
SLOVAKIJA
VENGRIJA
RUMUNIJA
BULGARIJA
SERBIJA
KROATIJA
SLOVĖNIJA
BOSNIJA IR HERCEGOVINA
JUODKALNIJA
KOSOVAS
MAKEDONIJA
ALBANIJA
GRAIKIJA
ITALIJA
ISPANIJA
PORTUGALIJA
ANDORA
MONAKAS
SAN MARINAS
VATIKANAS
MALTA
TURKIJA
GRUZIJA
ARMĖNIJA
AZERBAIDŽANAS
SIRIJA
IRAKAS
IRANAS
KIPRAS
LIBANAS
TUNISAS
ALŽYRAS
MAROKAS
BARENTSO JŪRA
BALTOJI JŪRA
NORVEGŲ JŪRA
ŠIAURĖS JŪRA
BALTIJOS JŪRA
ATLANTO VANDENYNAS
Biskajos įlanka
VIDURŽEMIO JŪRA
TIRĖNŲ JŪRA
ADRIJOS JŪRA
JONIJOS JŪRA
JUODOJI JŪRA
KASPIJOS JŪRA
AZOVO JŪRA

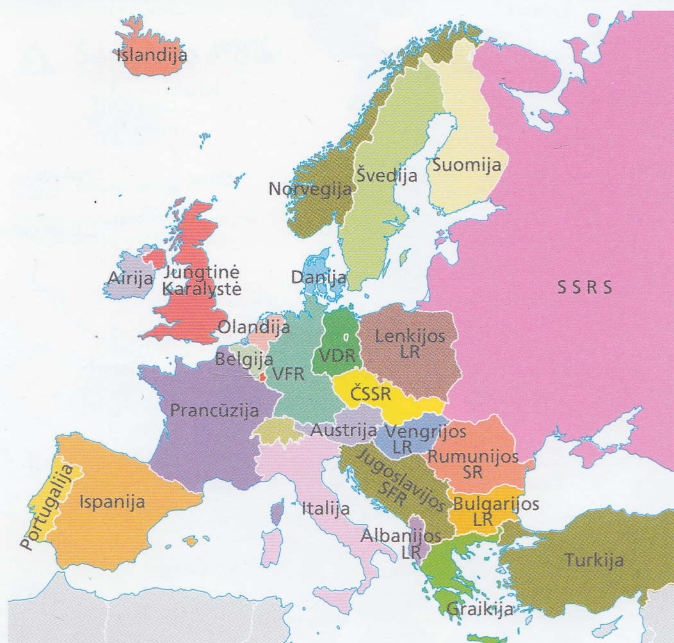
2 Europa 1938 m.

Mastelis 1 : 50 000 000

3 Europa 1989 m.

Mastelis 1 : 50 000 000

Tezės

Pusę Europos sudaro daugiau nei 40 mažų bei vidutinio dydžio valstybių, kitą pusę – Rusijos dalis.

Turkija, Kipras ir Kaukazo šalys geografiniu požiūriu priskiriamos Azijai, tačiau politiškai yra glaudžiau susijusios su Europa.

Praėjusiame amžiuje dėl karų, okupacijų ir išsivadavimo judėjimų Europos politinis žemėlapis gerokai kito.

Europa skirstoma į šiuos regionus: Vakarų, Rytų, Šiaurės, Pietų, Vidurio ir Pietryčių.

Duomenys

Didžiausio ploto valstybės (km^2):
Rusija (17 098 000), Prancūzija (633 000), Ukraina (603 000), Ispanija (506 000), Švedija (450 000).

Mažiausio ploto valstybės (km^2):
Vatikanas (0,44), Monakas (1,95), San Marinas (61), Lichtenšteinas (160), Malta (316).

Sąvokos

- **Demokrãtija** – santvarka, kai valdžia priklauso visiems valstybės gyventojams.
- **„Geležìnė ùždanga“** – Sovietų Sąjungos veiksmai, kuriais siekė atriboti jai pavaldžias tautas nuo likusio pasaulio.
- **Vidìnė valstýbė** – valstybė, kuri nesiriboja su jūra.
- **Polìtinis žemė́lapis** – teminis žemėlapis, vaizduojantis valstybių teritorijas.

Užduotys

LENGVA

1. Naudokitės 1 ir pasakykite, kurių valstybių sostinės yra Nikosija, Jerevanas, Podgorica ir Liubliana.
2. Ar teisingas teiginys, kad Danija yra prie Baltijos jūros?
3. Naudokitės 1, 3 ir išvardykite buvusios Jugoslavijos teritorijoje susikūrusių valstybių sostines.
4. Pagal 1 nustatykite Europos valstybes, kurių pavadinimai sutampa su jų sostinių pavadinimais.
5. Naudokitės 1 ir išsiaiškinkite, kuri upė teka per daugiausia Europos valstybių.
6. Palyginkite 2 ir 3: kaip pasikeitė Europos valstybių teritorijos.
7. Naudokitės 1, 3 ir įvertinkite, kiek pakito Europos politinis žemėlapis nuo 1989 m. iki dabar.

SUNKU

Įdomūs faktai

- Tankiausiai gyvenama mažoji Europos valstybė – Monakas (apie 16 000 gyv./km^2).
- Tankiausiai gyvenama įprastinio dydžio valstybė – Olandija (apie 400 gyv./km^2).

1 Europos Sąjunga

Mastelis 1 : 20 000 000

Tezės

Europos Sąjungos (ES) pirmtaku laikomas šešių Europos valstybių – Vokietijos Federacinės Respublikos, Prancūzijos, Italijos, Belgijos, Olandijos ir Liuksemburgo – susibūrimas į Europos Ekonominę Bendriją (EEB) 1957 metais.

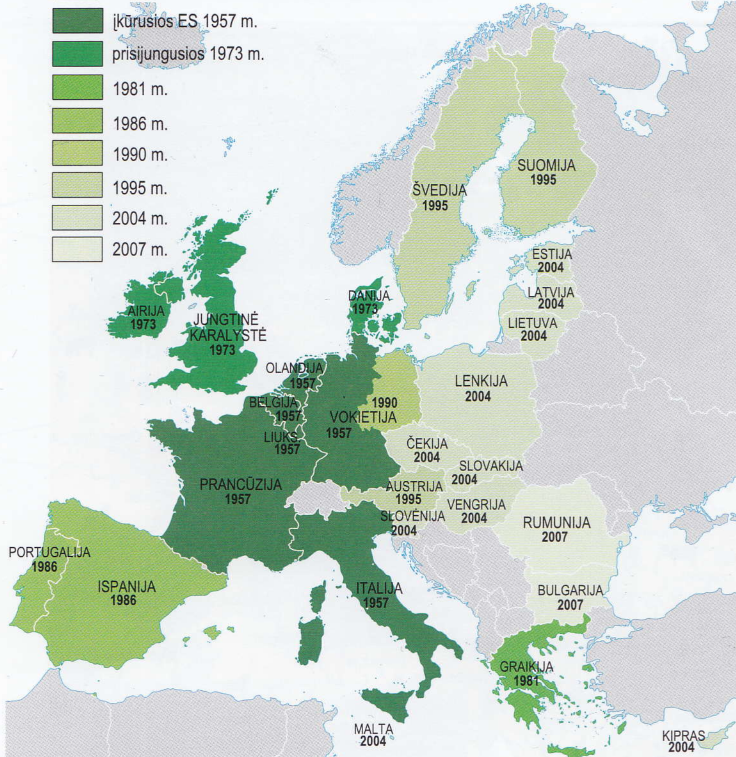
Dabartinė Europos Sąjungos sutartis buvo pasirašyta 1992 m. Mastrichte (Olandija), todėl dažnai vadinama Mastrichto sutartimi. Ji įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 dieną.

Šiuo metu Europos Sąjungai priklauso 27 valstybės. Dar 5 šalys – Islandija, Juodkalnija, Kroatija, Makedonija ir Turkija – yra kandidatės.

Pirmą kartą euras, pakeitęs nacionalines valiutas, buvo pradėtas naudoti 1999 metais 11-oje ES šalių, atitinkančių griežtus ekonominius reikalavimus.

2 Europos Sąjungos plėtra

Mastelis 1 : 50 000 000

3 Šengeno erdvė

Mastelis 1 : 50 000 000

Šiuo metu eurą naudoja 17 ES valstybių. Dar 3 ES šalys – Jungtinė Karalystė, Danija ir Švedija, atitinkančios reikalavimus eurui įvesti, atsisakė tai padaryti.

Šengeno erdvei priklauso 25 Europos valstybės. Tai 22 ES šalys (išskyrus Airiją, Bulgariją, Jungtinę Karalystę, Kiprą, Rumuniją) ir 3 ne ES šalys (Islandija, Norvegija, Šveicarija), pasirašiusios Šengeno sutartį. Dar 3 nykštukinės valstybės (Monakas, San Marinas, Vatikanas) yra panaikinusios pasienio kontrolę.

ABC Sąvokos

- **Euròpos Sájunga (ES)** – 27 valstybių ekonominė bei politinė bendrija.
- **Euròpos Parlameñtas** – vienintelė ES institucija, kurios atstovus tiesiogiai renka Europos Sąjungos piliečiai.
- **Euròpos Sájungos Tarýba** *(dažnai vadinama Ministrų taryba)* – svarbiausia ES narėms atstovaujanti sprendimų priėmimo institucija, kurios darbe dalyvauja po vieną kiekvienos ES šalies vyriausybės ministrą.
- **Euròpos Komìsija** – vykdomoji ES institucija, atliekanti vyriausybės vaidmenį. Ji rengia naujus teisės aktus, rūpinasi ES politikos įgyvendinimu ir lėšų panaudojimu.
- **Eũras** – bendra 17 Europos Sąjungos šalių valiuta.
- **Eũro zonà** – sąvoka, apibūdinanti 17 ES valstybių, kurių oficiali valiuta yra euras.
- **Šengèno sutartìs** – susitarimas, panaikinantis keleivių bei krovinių patikrą tarp Europos Sąjungos valstybių.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite valstybes, įkūrusias Europos Sąjungą.
2. Naudokitės △1 ir atsakykite, ar Šveicarija priklauso Europos Sąjungai.
3. Ar teisingas teiginys, kad Baltijos šalys į Europos Sąjungą įstojo vienu metu?
4. Naudokitės △1 ir įvardykite miestus, kuriuose įsikūrusios pagrindinės Europos Sąjungos institucijos.
5. Pagal △1 nustatykite, kurios Šiaurės Europos šalys yra įsivedusios eurą.
6. Ar teisingas teiginys, kad Airija priklauso euro zonai?
7. Naudokitės △1, △3 ir nustatykite, ar įmanoma apkeliauti Baltijos jūrą automobiliu sausuma be pasienio patikros? Atsakymą pagrįskite.

! Įdomūs faktai

- Didžiausioje pagal gyventojų skaičių Europos Sąjungos valstybėje Vokietijoje gyvena apie 82 mln. žmonių, mažiausioje – Maltoje tik apie 400 000.
- Europos Sąjungos BVP vidurkis vienam gyventojui yra apie 22 500 eurų, o Lietuvos – 11 900.
- Europos Sąjungoje vartojamos 23 oficialios kalbos.

1 Žemės naudojimas

Mastelis 1 : 30 000 000

Auginami kultūriniai augalai:

- bulvės
- cukriniai runkeliai
- javai
- linai
- kukurūzai
- ryžiai
- medvilnė
- arbatmedžiai
- vynmedžiai
- citrusiniai vaisiai
- alyvmedžiai
- tabakas

Auginami gyvuliai:

- avys
- elniai
- galvijai
- kiaulės
- kupranugariai
- ožkos

Islandija
Reikjavikas
Narjan Maras
Šiaurės poliarinis ratas
Murmanskas
Narvikas
Uchta
Obė
Archangelskas
Luleja
Oulu
Tiumenė
Syktyvkaras
Tronheimas
Kotlasas
Jekaterinburgas
Permė
Petrozavodskas
Onega
Kirovas
Čeliabinskas
Ladoga
Iževskas
Bergenas
Turku
Helsinkis
Sankt Peterburgas
Ufa
Oslas
Stokholmas
Talinas
Jaroslavlis
Nižnij Novgorodas
Kazanė
Glazgas
Edinburgas
Geteborgas
Ryga
Maskva
Samara
Orenburgas
Belfastas
Niukaslas
Esbjergas
Kopenhaga
Dublinas
Liverpulas
Lydsas
Klaipėda
Smolenskas
Tula
Penza
Korkas
Birmingamas
Rostokas
Gdanskas
Vilnius
Saratovas
Oralas
Bristolis
Hamburgas
Ščecinas
Minskas
Amsterdamas
Hanoveris
Berlynas
Homelis
Voronežas
Plymutas
Londonas
Esenas
Varšuva
Kurskas
Briuselis
Lodzė
Volgogradas
Atyrau
Havras
Lilis
Drezdenas
Brestas
Frankfurtas
Praha
Kijevas
Charkivas
Paryžius
Krokuva
Nantas
Štutgartas
Lvivas
Doneckas
Astrachanė
Miunchenas
Dnipropetrovskas
Viena
Rostovas
La Korunja
Ciurichas
Budapeštas
Kišiniovas
Stavropolis
Bordo
Lionas
Kluž Napoka
Odesa
Bilbao
Milanas
Zagrebas
Novorosijskas
Portu
Turinas
Tulūza
Genuja
Belgradas
Bukareštas
Sevastopolis
Tbilisis
Baku
Konstanca
Saragosa
Marselis
Florencija
Sarajevas
Lisabona
Madridas
Trabzonas
Jerevanas
Barselona
Sofija
Burgas
Roma
Stambulas
Valensija
Skopjė
Tebrizas
Neapolis
Tarantas
Ankara
Sevilija
Salonikai
Malaga
Kaljaris
Konija
Mosulas
Kirkukas
Izmiras
Dar al Beida (Kasablanka)
Alžyras
Palermas
Redžio di Kalabrija
Atėnai
Adana
Halebas
Vahranas
Skikda
Tunisas
Marakešas
Nikosija
Himsas
Bagdadas
Beirutas

2 Energetika

Mastelis 1 : 40 000 000

- energijos eksporto šalys
- energijos importo šalys

Dujotakiai:

- magistraliniai (tranzito)
- esami
- projektuojami ar tiesiami

Naftotiekiai ir produktotiekiai:

- esami
- projektuojami ar tiesiami
- naftos ar suskystintų dujų terminalas

Didžiausios jėgainės (galia, > 3 GW):

- branduolinės
- šiluminės
- vandens

Naudingosios iškasenos:

- nafta
- gamtinės dujos
- akmens anglys
- rusvosios anglys
- urano rūdos
- ES rytinė siena

Nenaudojamos žemės

Miškai

Ganyklinė gyvulininkystė

Žemdirbystė

Duomenys

Daugiausia kviečių užauginančios šalys (mln. t): Rusija (64), Prancūzija (39), Ukraina (26).

Daugiausia cukrinių runkelių užauginančios šalys (mln. t): Prancūzija (30), Rusija (29), Vokietija (23).

Daugiausia kiaulienos pagaminančios šalys (mln. t): Vokietija (4,5), Ispanija (3,5), Prancūzija (2,2).

Daugiausia jautienos pagaminančios šalys (mln. t): Rusija (1,8), Prancūzija (1,8), Vokietija (1,3).

Daugiausia elektros energijos pagaminančios šalys (mlrd. kWh): Rusija (1040), Vokietija (593), Prancūzija (536).

Sąvokos

- **Planìnė ekonòmika** – ekonominė sistema, kai ūkio plėtrą tiesiogiai reguliuoja šalies vyriausybė.
- **Rìnkos ekonòmika** – ekonominė sistema, kai ūkio plėtrą reguliuoja paklausos ir pasiūlos dėsniai.
- **Infrastruktūrà** – ūkį ir gyventojus aptarnaujančių objektų visuma (vamzdynai, elektros linijos, keliai, komunalinių paslaugų, visuomeninių paslaugų, prekybos ir kiti objektai)
- **ES struktū̃riniai fòndai** – Europos Sąjungos fondai, kurių pinigai skiriami menkesnio ekonominio lygio Europos Sąjungos regionų plėtrai skatinti.

Užduotys

LENGVA

1. Išvardykite Europos valstybes, kuriose auginama citrusinių vaisių.
2. Ar teisingas teiginys, kad Pietų Europoje didžiąją teritorijos dalį sudaro nenaudojamos žemės?
3. Naudokitės △2 ir išvardykite energijos eksporto šalis.
4. Naudokitės △1 ir nustatykite, kokių kultūrinių augalų auginama Vakarų Europoje.
5. Pagal △2 išsiaiškinkite, kiek naftotiekių ir dujotiekių nutiesta į Europą iš Rusijos, Azijos valstybių ir Afrikos.
6. Palyginkite, kuo skiriasi žemės naudojimas Europos pietinėje, vidurinėje ir šiaurinėje dalyse.
7. Įvertinkite, kurių Europos valstybių elektros energijos gamyba mažiau priklausoma nuo naftos importo. Atsakymą pagrįskite.

SUNKU

Įdomūs faktai

- Lenkija užaugina daugiausia pasaulyje kvietrugių, Ispanija – daugiausia alyvuogių, Prancūzija – cukrinių runkelių, Italija – vynuogių ir kivių, Rusija – saulėgrąžų, avižų, grikių, rugių, miežių.

Tezės

Šiaurės Europoje vyrauja miškai, Vakarų ir Vidurio Europoje – javų ir šakniavaisių laukai, Pietų Europoje – drėkinamosios šilumamėgių augalų plantacijos.

Daugiausia naftos ir gamtinių dujų išteklių turi Rusija ir prie Šiaurės jūros esančios šalys.

Neužtenkant savų išteklių išplėtotai Europos pramonei, energiniai ištekliai vamzdynais ir tanklaiviais tiekiami iš Rusijos ir kitų pasaulio regionų.

Rytų ir Pietryčių Europos šalių ekonomika silpnesnė už Šiaurės, Vakarų ir dalies Vidurio Europos šalių ekonomiką.

VAKARŲ EUROPA

1 Jungtinė Karalystė ir Airija

Miestai:

LONDONAS nuo 3 mln. gyv.

MILANAS 1–3 mln. gyv.

Marselis 0,5–1 mln.

Šefildas 250–500 tūkst.

Ženeva 100–250 tūkst.

Šamberi iki 100 tūkst.

PARYŽIUS valstybės sostinė

Mastelis 1 : 8 000 000

2 Prancūzija

Į vakarus nuo Grinvičo | Į rytus nuo Grinvičo

Ekseteras, Plymutas, Penzansas, Portsmutas, Braitonas, JUNGTINĖ KARALYSTĖ, Kalės sąs., Gri Nez kyš., Kalė, Dunkerkas, Bulonė, Lilis, Lansas, Valansjenas, Dujė, Namiuras, BELGIJA, Ardėnai, 692, Koblencas, Frankfurtas, Visbadenas, Viurcburgas

La Manšos sąsiauris, Gernsis, Normanų salos (J.K.), Džersis, Šerbūras, Kotanteno pusiasalis, Senos įlanka, Havras, Ruanas, Amjenas, Pikardija, Bovė, Sen Kantenas, Šarlevil Mezjė, LIUKSEMBURGAS, Liuksemburgas, Tryras, Manhaimas, Niurnbergas, VOKIETIJA

Šv. Motiejaus kyšulys, Brestas, Sen Mālo įlanka, Sen Brijo, Kanas, Normandija, Evrė, PARYŽIUS, Il de Fransas, Reimsas, Šampanė, Salonas prie Marnos, Tipnvilis, Mecas, Sarbriukenas, Karlsrujė, Štutgartas, Augsburgas, Ulmas

Bretanė, Kemperas, Ra kyš., Penmarko kyš., Lorianas, Renas, Šartras, Fontenblo, Trua, Nansi, Lotaringija, Elzasas, Strasbūras, Švarcvaldas, Vogėzai, Roitlingenas, Filingenas-Šveningenas, Kemptenas, Fraiburgas, 1424, 1493, Miulūza, Bodeno ež.

Lavalis, Le Manas, Orleanas, Oseras, Belforas, Bazelis, Ciurichas, Zankt Galenas, Vadūcas, LICHTENŠTEINAS

Belė, Sen Nazeras, Nantas, Anžė, Turas, Bluą, Luara, PRANCŪZIJA, Dižonas, Monbeljaras, Bezansonas, Bernas, Liucerna, ŠVEICARIJA, Alpės

Nuarmutjė, Ijo, Šolė, Šatoru, Buržas, Burgundija, Salonas prie Sonos, Neišatelio ež., 1679, Lozana, Jungfrau 4158, Bernina 4049

Puatjė, Niorasas, Burbonė, Monliusonas, Viši, Juros kalnai, Ženeva, Materhornas 4487, Monte Roza 4634, Komas, Bergamas

Rė, La Rošelė, Oleronas, Roanas, Anesi, Monblanas 4807, Gran Paradizas 4061, Novara, MILANAS, Lombardija

Biskajos įlanka, Anguliemas, Limožas, Klermon Feranas, Piui dio Sansi 1885, Lionas, Sen Etienas, Šamberi, Turinas, Pjačenca

Perigė, Briv la Gajardas, Centrinis masyvas, Grenoblis, Valansas, Pjemontas, 4103, 3841 Monte Visas, Kunėjas, Alesandrija, ITALIJA, Genuja

Bordo, Dordonė, Mezenkas 1754, Sevenai, Savona, Genujos įlanka, 3297, Pajūrio Alpės, Ligūrijos

Landai, Akvitanijos baseinas, Garona, Montobanas, Aveironas, Tarnas, Avinjonas, Arlis, Nimas, Eks an Provansas, Provansas, Nica, MONAKAS, Kanai, San Remas, Korsika (Pranc.), Bastija

Santanderas, Bilbao (Bilba), San Sebastjanas (Donostija), Bajonė, Kantabrijos kalnai, Europos kln. 2648, Baskija, Gaskonė, Aduras, Tulūza, Langedokas, Bezjė, Monpeljė, Marselis, Tulonas, Pietų kanalas, Sento 2710

Vitorija (Gasteizas), Pamplona (Irunja), Navara, Pau, Tarbas, Pirėnai, Perpinjanas, Liūto įlanka, VIDURŽEMIO JŪRA, Ajačas

Burgosas, Logronjas, Palencija, ISPANIJA, Aneto kln. 3404, Andora, ANDORA, Kreuso kyš., Bonifačas, Bonifačo sąs.

50°, 48°, 46°, 44°, 42°, 6°, 4°, 2°, 0°, 2°, 4°, 6°, 8°, 9°, 10°

3 Olandija, Belgija ir Liuksemburgas

Mastelis 1 : 5 000 000

Aukščio skalė (m): 500, 350, 200, 100, 30, 0

Miestai (tūkst. gyv.)
BRIUSELIS > 1000
Roterdamas 500–1000
Haga 250–500
Almerė 100–250
Monsas < 100

Polderiai Olandijoje

Mastelis 1 : 2 500 000

Naujų žemių atkovojimo iš jūros laikotarpiai:
- iki 1600 m.
- 1600–1800 m.
- 1800–1900 m.
- po 1900 m.
- pajūrio kopa
- jūros užtvanka
- vidinis pylimas
- automagistralė
- valstybės siena

Tezės

Regiono valstybėse yra ir didelių lygumų, ir kalnų masyvų (Didžiosios Britanijos saloje per 1000 m, Prancūzijoje – per 4000 m aukščio).

Aukščiausi regiono kalnai – Alpės ir Pirėnai.

Belgijoje ir Olandijoje vyrauja žemumos, apie 30% Olandijos teritorijos yra žemiau jūros lygio. Dalis šalies paviršiaus – nusausintas jūros dugnas.

Sąvokos

- **Pòlderiai** – pylimais atitvertos ir nusausintos jūros priekrantės dalys, kurias iki pylimų įrengimo užliedavo vanduo.

Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Vakarų Europos valstybių krantus skalaujančias jūras.
2. Ar teisingas teiginys, kad Reinas – didžiausia Olandijos upė?
3. Išvardykite Jungtinės Karalystės ir Airijos kalnus.
4. Naudokitės 1, 20 p. 2 ir nustatykite, kuriose geografinėse zonose įsikūrusios Vakarų Europos valstybės.
5. Naudokitės 1, 20 p. 1 ir nustatykite Vakarų Europos kalnus, kurie susiformavo kaledoninės kalnodaros laikais.
6. Palyginkite, kurioje Vakarų Europos valstybėje yra aukščiausi, o kurioje – žemesni nei 1000 m kalnai.
7. Naudokitės 1, 2 ir įvertinkite, kuo skiriasi Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės teritorijos paviršius bei upių tinklas.

Įdomūs faktai

- Priešistorėje į Britų salyną iš žemyninės Europos buvo galima nukeliauti sausuma. Tai liudija saloje randamos žemyninei Europai būdingų gyvūnų liekanos. Prieš 8 tūkst. metų, ištirpus ledynams, dėl pakilusio jūros lygio ir tektoninių Žemės plutos svyravimų ši sausumos jungtis buvo užlieta.

IV VAKARŲ EUROPA

1 Jungtinės Karalystės ir Airijos ūkis

Mastelis 1 : 10 000 000

JUNGTINĖ KARALYSTĖ
AIRIJA
iš Šiaurės jūros
iš Šiaurės jūros
Aberdinas
Dandis
Tornispointas
Glazgas
Edinburgas
Njukaslas
iš Šiaurės jūros
Londonderis
Larnė
Belfastas
Vorkingtonas
Karlailas
Midlsbras
Barou
Heišamas
Lydsas
Halas
Grimsbis
iš Šiaurės jūros
Mančesteris
Liverpulas
Šefildas
Dublinas
Holihedas
Notingamas
Noridžas
Saizvelas
Birmingamas
Nortamptonas
Korkas
Ipsvičas
Oksfordas
Milford Heivnas
Kardifas
Bristolas
Londonas
Hinklei Pointas
Sautamptonas
Dangnesas
Portsmutas
Plymutas
Pb
Zn

- intensyvioji žemdirbystė
- ganyklos ir žemdirbystė
- ganyklinė gyvulininkystė
- miškai
- nenaudojamos žemės

- energetika
- metalurgija
- metalų apdorojimas
- laivų statyba
- automobilių gamyba
- lėktuvų surinkimas
- elektrotechnika
- chemijos pramonė
- naftos perdirbimas
- lengvoji pramonė
- dujos
- akmens anglys
- cinkas
- švinas
- naftotiekis
- dujotakis
- Londonas pramonės centras ir rajonas

2 Prancūzijos ūkis

Mastelis 1 : 10 000 000

Gravlinas
Dunkerkas
Lilis
iš Olandijos
Valansjenas
Mobežas
Šosas
Amjenas
Šerbūras
Paluelis
Flamanvilis
Havras
Ruanas
iš Olandijos
iš Vokietijos
Kanas
Reimsas
Sena
Paryžius
Mecas
Brestas
Ransa
Nožanas
Sen Dizjė
Nansi
Strasbūras
Renas
Trua
Epinalis
Fesenheimas
Lorjanas
Le Manas
Orleanas
Dampjerė
Belforas
Miulūza
Anžė
Turas
Sen Loranas
Belvilis
Sošo
Sen Nazeras
Nantas
Luara
Šinonas
Dižonas
Bezansonas
Neveras
Le Kriozo
Salonas
Du
į Šveicariją
La Rošelė
Sivo
Monliusonas
Roanas
Biužė
Lionas
Ventonas
Krisas
Angulemas
Limožas
Klermon Feranas
Sen Etjenas
Blajė
Viena
Grenoblis
Bordo
Arkašonas
Krua
Garona
Trikatinas
Rona
Nimas
Nica
Bajona
Lakas
Tulūza
Kastras
Lavera
Tarbas
Lanmezanas
Setas
Marselis
Sabara
Tulonas
Korsika

- intensyvioji žemdirbystė
- ganyklos ir žemdirbystė
- ganyklinė gyvulininkystė
- miškai
- nenaudojamos žemės

- energetika
- metalurgija
- metalų apdorojimas
- laivų statyba
- automobilių gamyba
- lėktuvų surinkimas
- chemijos pramonė
- naftos perdirbimas
- elektrotechnika
- lengvoji pramonė
- medžio apdirbimas
- Lionas pramonės centras ir rajonas
- dujos
- akmens druska
- naftotiekis
- dujotakis

Duomenys

Valstybė	Plotas, tūkst. km²	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Jungtinė Karalystė	244,1	61,8	Londonas (7,7)	2259	406
Airija	70,3	4,5	Dublinas (1,1)	204	116
Prancūzija	547	62,8	Paryžius (2,2*)	2555	509
Belgija	30,5	10,7	Briuselis (1,1)	461	279
Olandija	41,5	16,5	Amsterdamas (0,8)	770	451
Liuksemburgas	2,6	0,5	Liuksemburgas (0,08)	52	18

* Su naujomis miesto dalimis – 11,5 mln.

3 Olandijos, Belgijos ir Liuksemburgo ūkis

Tezės

Prancūzija ir Jungtinė Karalystė priklauso ekonomiškai stipriausioms pasaulio valstybėms.

Visose Vakarų Europos šalyse gerai išplėtota pramonė, o Prancūzijoje ir Olandijoje taip pat išauginama daug žemės ūkio produkcijos.

Roterdamo uostas Olandijoje – vienas iš didžiausių pasaulyje. Per jį į Europos šalis patenka didelė dalis krovinių.

Prancūzijos pramonės įmonės išsidėsčiusios regionuose pagal gaminamos produkcijos specializaciją.

ABC Sąvokos

- **Nãftos platfòrma** – jūroje statomas įrenginys, naftai ir dujoms išgauti iš jūros dugno.
- **Konteĩneris** – plieninė stačiakampė dėžė (apie 12 m ilgio ir 2,5 m pločio), skirta greitesniam prekių pervežimui ir perkrovimui iš laivų į sunkvežimius ar traukinius.
- **Eurotùnelis** – traukinių tunelis jūros dugne tarp Britanijos salos ir Prancūzijos. Jo ilgis po jūra – 38 km.
- **Intensyvùs ūkis** – tai ūkis, kuriame taikant vis naujesnių ir efektyvesnių metodų, išauginama kaskart daugiau produkcijos.

? Užduotys

LENGVA

1. Išvardykite Jungtinės Karalystės pramonės rajonų centrus.
2. Naudokitės 28 p. 1 ir nustatykite, ar teisingas teiginys, kad bulvės ir cukriniai runkeliai auginami Vakarų Europoje?
3. Naudokitės 28 p. 1 ir išvardykite Prancūzijoje auginamus kultūrinius augalus.
4. Naudokitės 28 p. 1 ir nustatykite, kuriose Vakarų Europos šalyse auginama avių?
5. Naudokitės 28 p. 1 ir nustatykite, kuriose Vakarų Europos šalyse auginama vynmedžių?
6. Naudokitės 32 p. 2 ir palyginkite, kuo skiriasi žemės naudojimas Prancūzijos šiaurinėje ir pietinėje dalyse.
7. Naudokitės 28 p. 2 ir palyginkite jėgainių (> 3 GW) tinklo tankį Vakarų Europoje ir likusioje jos dalyje. Atsakymą pagrįskite.

SUNKU

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 6 000 000

Tezės

Regiono šiaurinę dalį ir Vengrijos teritoriją apima žemumos. Vidurinėje dalyje – vidutinio aukščio hercininės kalnodaros kalnai, pietinėje dalyje – aukšti alpinės kalnodaros kalnai.

Aukščiausi regiono kalnai – Alpės ir Tatros.

Vokietijos ir Lenkijos žemumų paviršius susiformavo per paskutinį apledėjimą.

ABC Sąvokos

- **Álpinė kalnódara** – naujausiasis kalnodaros laikotarpis, prasidėjęs prieš kelias dešimtis milijonų metų ir trunkantis iki šiol. Pavadintas pagal vienus – jo metu susidariusių kalnų – Alpes.
- **Pérėja** – kalnagūbrio pažemėjimas, per kurį galima susisiekti tarp abipus kalnagūbrio esančių slėnių.
- **Vãtų krañtas** – tai pajūrio žemumos, kurias kasdien užlieja jūros potvynių vanduo.
- **Morenà** – įvairaus stambumo uolienos, kurias suklostė slenkantis ledynas.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Vidurio Europoje esančius kalnus.
2. Ar teisingas teiginys, kad Dunojus teka per Vokietiją, Čekiją, Austriją ir Slovakiją?
3. Išvardykite Vidurio Europos žemumas.
4. Naudokitės 1, 20 p. 2 ir nustatykite, kuriose Vidurio Europos valstybėse yra vertikaliojo zoniškumo rajonai.
5. Naudokitės 20 p. 1 ir išsiaiškinkite, per kurias kalnodaras susiformavo Vidurio Europos kalnai.
6. Palyginkite, kuriose Vidurio Europos valstybėse didesnę teritorijos dalį apima žemumos, o kuriose – kalnai.
7. Naudokitės 1 ir įvardykite, kurių jūrų baseinams priklauso Vidurio Europos upės.

! Įdomūs faktai

- Vokietijoje ir Lenkijoje prieš keletą milijonų metų buvo aktyviai veikiančių ugnikalnių. Šiuo metu iš jų telikę neaukšti, suirę kūgiai.

VIDURIO EUROPA

1 Ūkis

Mastelis 1 : 6 000 000

Duomenys

Valstybė	Plotas, tūkst. km^2	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Vokietija	357	81,8	Berlynas (3,4)	3306	1337
Lenkija	312,7	38	Varšuva (1,7)	439	161
Austrija	83,9	8,4	Viena (1,7)	366	157
Čekija	78,9	10,3	Praha (1,2)	195	117
Slovakija	49	5,4	Bratislava (0,4)	86	64
Šveicarija	41,3	7,8	Bernas (0,12)	522	235
Vengrija	93	10	Budapeštas (1,7)	132	93

nafta
dujos
akmens anglys
rusvosios anglys
Fe geležis
Cu varis
Al aliuminis
Pb švinas
Zn cinkas
U uranas
S siera
akmens druska
pramonės centras ir rajonas
Miunchenas
naftotiekis
dujotakis

energetika
metalurgija
metalų apdorojimas
laivų statyba
automobilių gamyba
lėktuvų surinkimas
chemijos pramonė
naftos perdirbimas
elektrotechnika
laikrodžių gamyba
lengvoji pramonė
medienos apdorojimas
intensyvioji žemdirbystė
ganyklinė gyvulininkystė
miškai
nenaudojamos ir mažai naudojamos žemės

Tezės

Vidurio Europos regioną sudaro rinkos ekonomikos senosios valstybės (Vokietija, Austrija, Šveicarija) ir naujosios, prieš porą dešimtmečių perėjusios į rinkos ekonomiką.

Vokietija yra ekonomiškai stipriausia Europos valstybė. Svarbiausia pramonės šaka – automobilių pramonė, kurios gamyklų yra visoje šalyje.

Didžiausios pramonės sritys – Rūras Vokietijoje ir Aukštutinė Silezija Lenkijoje.

Sąvokos

- **Kantònas** – kai kurių pasaulio valstybių administracinio suskirstymo vienetas. Labiausiai žinomi Šveicarijos kantonai.
- **Rekultivãcija** – žmonių veiklos (kasyklų, savartynų) stipriai pakeistos gamtinės aplinkos atkūrimas.

Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Vidurio Europos pramonės rajonų centrus.
2. Naudokitės 28 p. 1 ir nustatykite, ar teisingas teiginys, kad Slovakijoje auginama linų.
3. Išvardykite Vokietijoje auginamus kultūrinius augalus.
4. Kurioje Vidurio Europos valstybėje daugumą žemės plotų apima ganyklinė gyvulininkystė?
5. Naudokitės 28 p. 1 ir nustatykite, kuriose Vidurio Europos valstybėse auginama vynmedžių?
6. Naudokitės 1, 18 p. 1, 32 p. 1 ir palyginkite intensyviosios žemdirbystės plotą Jungtinėje Karalystėje ir Lenkijoje. Pateikite galimas šių skirtumų priežastis.
7. Naudokitės 1 apibūdinkite, kokių energinių išteklių turi Vidurio Europos šalys.

Įdomūs faktai

- Viena iš mažiausių pasaulio valstybių – Lichtenšteinas, kurio plotas – 160 km^2, užima vieną iš pirmųjų vietų pasaulyje pagal vienam gyventojui tenkančią šalies BVP dalį (apie 120 000 JAV dol./gyv.).

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 15 000 000

2 Ilgiausios Europos upės

Upė	Ilgis, km
Volga	**3530**
Dunojus	2860
Uralas	**2428**
Dnepras	**2290**
Donas	**1950**
Pečora	**1809**
Šiaurės Dvina (su Vyčegda)	**1774**
Dnestras	**1362**
Reinas	1236
Elbė	1091

Pastaba: paryškintos Rytų Europos upės.

3 Didžiausi Europos vidaus vandenų telkiniai

Vandens telkinys	Plotas, km²
Ladogos ež.	**17700**
Onegos ež.	**9894**
Kuibyševo tvenkinys	**6450**
Venerno ež.	5655
Rybinsko tvenkinys	**4500**
Saimos ež.	4377
Peipaus (Pskovo) ež.	**3555**
Cimliansko tvenkinys	**2702**
Kremenčuko tvenkinys	**2250**
Kachovkos tvenkinys	**2155**

Pastaba: paryškinti Rytų Europos vandens telkiniai.

4 Kaukazas

Mastelis 1 : 10 000 000

Tezės

Rytų Europos regioną sudaro Rytų Europos lyguma. Jo rytiniu ir pietvakariniu pakraščiu driekiasi neaukšti kalnai, pietuose nuo Azijos skiria aukšti Kaukazo kalnai.

Aukščiausi regiono kalnai – Kaukazas ir Uralas.

Regionui būdingos lygumos ir kalvos, tankus upių tinklas.

ABC Sąvokos

- **Taigà** – geografinė zona, kurioje tinkamos sąlygos augti spygliuočių miškams.
- **Stèpės** – geografinė zona, kurioje drėgmės pakanka augti žolinei augalijai.
- **Daugiamẽčio įšalo srìtys** – Žemės sritys, kuriose vasarą šilumos užtenka tik paviršiniam dirvos sluoksniui atitirpinti.

? Užduotys

LENGVA ↑ … ↓ SUNKU

1. Naudokitės △1 ir išvardykite Rytų Europos valstybių krantus skalaujančias pažymėtas jūras ir į jas įtekančias upes.
2. Ar teisingas teiginys, kad Volgos upė skiria Europą nuo Azijos?
3. Naudokitės △1, △3 ir išvardykite 5 didžiausius Rytų Europos vidaus vandenų telkinius.
4. Naudokitės 20 p. △2 ir nustatykite, kuriose geografinėse zonose įsikūrusios Rytų Europos valstybės.
5. Naudokitės 20 p. △1 ir nustatykite, kurių kalnodarų metu susidarė Rytų Europos paviršius.
6. Naudokitės △1 ir palyginkite Gudijos, Ukrainos ir Rusijos reljefą (pagal aukštį).
7. Naudokitės △1, 21 p. △3, △4 ir apibūdinkite Rytų Europos reljefo ir klimato ypatumus.

! Įdomūs faktai

- Kaspijos jūra geologinėje praeityje nebuvo uždara – jungėsi su dabartinėmis Juodąja ir Viduržemio jūromis. Ji atskirta prieš 5,5 mln. metų pakilus Žemės plutai.
- Uralo kalnuose esama apie 50 rūšių naudingųjų iškasenų. Rytinėje dalyje esama nikelio, aukso, platinos, chromo, geležies ir vario rūdos, vakarinėje – akmens anglių, naftos, gamtinių dujų. Čia gausu ir brangakmenių: ametistų, smaragdų, akvamarinų, malachitų, deimantų ir kitų.

1 Gamtinis žemėlapis
Mastelis 1 : 8 000 000
Islandija
GRENLANDIJOS JŪRA
NORVEGŲ JŪRA
Breidos įlanka
Faksos įlanka
Vatnos ledynas
Langio ledynas
Hofso ledynas
Askja 1510
Hekla 1491
Skaftafelis
Reikjavikas
Akureiris
Isafjorduras
Husavikas
Seidisfjorduras
Keblavikas
Akranesas
Bakafjorduras
Heimaėjus
Surcėjus
Vikas
Hofnas
Rifstaungio kyš.
Fonturo kyš.
Horno kyš.
Reikjaneso kyš.
Stoksneso kyš.
Ondverdarneso kyš.
Miestai:
SANKT PETERBURGAS nuo 3 mln. gyv.
STOKHOLMAS 1–3 mln. gyv.
Gdanskas 0,5–1 mln.
Malmė 250–500 tūkst.
Bergenas 100–250 tūkst.
Stavangeris iki 100 tūkst.
Vilnius valstybės sostinė
ežeras
upė
kanalas
kalnų ledynas
•1719 aukštis (m)
ugnikalnis
valstybės siena
keliai
geležinkeliai
Aukščio skalė (m)
1500
1000
500
200
100
0
BARENTSO JŪRA
NORVEGŲ JŪRA
ŠIAURĖS JŪRA
BALTIJOS JŪRA
BALTOJI JŪRA
Skagerako sąs.
Kategato sąsiauris
Botnijos įlanka
Suomių įlanka
Rygos įlanka
Gdansko įlanka
Kandalakšos įlanka
NORVEGIJA
ŠVEDIJA
SUOMIJA
RUSIJA
ESTIJA
LATVIJA
LIETUVA
GUDIJA
LENKIJA
VOKIETIJA
DANIJA
Skandinavijos kalnai
Laplandija
Finmarko plynaukštė
Norlando plynaukštė
Manselkė
Suomenselkė
Salpauselkė
Jemtlandas
Dalarna
Svelandas
Smolando aukštuma
Kolos pusiasalis
Chibinai
Jutlandijos p-lis
Zelandija
Gotlandas (Šved.)
Ėlandas
Ahvenanma (Ólando salos)
Hijuma (Est.)
Sarema (Est.)
Bornholmas (Dan.)
Lofotai
Vesteroleno salos
Hitra
Kebnekaisė 2117
Galhiopigenas 2469
Haltis 1324
Šiaurės kyš. (Nordkapas)
Nordkino kyš.
Mageris
Varangerio p-lis
Rybačio p-lis
Murmanskas
Ladoga
Venernas
Veternas
OSLAS
STOKHOLMAS
HELSINKIS
SANKT PETERBURGAS
Talinas
Ryga
Vilnius
MINSKAS
KOPENHAGA
HAMBURGAS
Gdanskas
Karaliaučius
Bergenas
Stavangeris
Tronheimas
Narvikas
Trumsė
Kiruna
Lulėjas
Umėjas
Sundsvalis
Geteborgas
Malmė
Upsala
Oulu
Vasa
Tamperė
Turku
Lahtis
Kuopijas
Joensu
Rovaniemis
Kemis
Klaipėda
Kaunas
Šiauliai
Panevėžys
Tartu
Pskovas
Novgorodas
Narva
Daugpilis
Liepoja
Ventspilis
Vitebskas
Gardinas
Bremenas
Rostokas
Ščecinas
Liubekas
Kylis
Olborgas
Orhus
Odensė
Esbjergas
Kristiansanas
Lindesneso kyš.
Aukštojo kln. 294
Gaizinio kln. 311
Munamiagis 318
345

!! Duomenys

Valstybė	Plotas, tūkst. km²	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Švedija	445	9,2	Stokholmas (1,3)	445	163
Suomija	338,1	5,3	Helsinkis (0,6)	232	74
Norvegija	323,8	4,9	Oslas (0,9)	414	137
Danija	42,8	5,5	Kopenhaga (1,1)	305	99
Islandija	102,9	0,3	Reikjavikas (0,12)	13	4,6

2 Ūkis

Tezės

Regione aukščiausi Skandinavijos kalnai ir Islandijos ugnikalniai.

Regiono kalnus ir lygumas performavo ledynas. Vakarinei Skandinavijos pusiasalio daliai būdingi fjordiniai, o rytinei – šcheriniai krantai.

Regione išplėtota mašinų pramonė. Suomijoje ir Švedijoje didelę dalį pajamų duoda miškų ūkis, Norvegijoje – naftos ir dujų gavyba, Danijoje – žemės ūkis.

Norvegijoje ir Švedijoje daug elektros energijos pagaminama hidroelektrinėse, Islandijoje panaudojama Žemės gelmių energija.

ABC Sąvokos

- **Geĩzeris** – šaltinis, iš kurio periodiškai veržiasi karštas vanduo ir garai.
- **Fjèldai** – plačios ir plokščios Skandinavijos kalnų viršūnės.

? Užduotys

1. Išvardykite Šiaurės Europos valstybių krantus skalaujančias jūras, įlankas ir sąsiaurius.
2. Ar teisingas teiginys, kad Jutlandijos pusiasalyje nėra kalnų?
3. Išvardykite pažymėtus Norvegijos, Švedijos ir Suomijos vidaus vandenų telkinius.
4. Naudokitės 20 p. 2 ir nustatykite, į kurias geografines zonas patenka Šiaurės Europa.
5. Naudokitės 20 p. 1 ir nurodykite, per kurią kalnodarą susiformavo Šiaurės Europos vakarinė ir rytinė dalys.
6. Palyginkite, kuo skiriasi Šiaurės Europos vakarinės ir rytinės dalies paviršius.
7. Naudokitės 2, 20 p. 1 ir apibūdinkite Šiaurės Europos žemės naudojimą bei naudingąsias iškasenas.

Tezės

Vakarinę regiono dalį sudaro kaledoninės kalnodaros Skandinavijos kalnai, rytinę – lygumos su tankiu upių ir ežerų tinklu. Islandija – vulkaninės kilmės sala.

PIETŲ EUROPA

PRANCŪZIJA
Liūto įlanka
Pirėnai
ANDORA
Kantabrijos kalnai
Baskija
Navara
Galisija
Asturija
Leonas
Senoji Kastilija
Iberijos kalnai
Aragonas
Katalonija
BARSELONA
Saragosa
PORTUGALIJA
Estrelos kalnai
Kastilijos kalnai
MADRIDAS
ISPANIJA
Naujoji Kastilija
Estremadūra
Alentežas
Lisabona
Siera Morena
Andalūzija
Betijos kalnagūbris
Algarvė
Sevilija
Malaga
Valensija
Valensijos įlanka
Pirėnų (Iberijos) pusiasalis
Balearų salos
Maljorka
Menorka
Ibisa
Formentera
Mursija
Alikantė (Alakantas)
VIDURŽEMIO JŪRA
ATLANTO VANDENYNAS
ALŽYRAS
MAROKAS
Tandža
Gibraltaras (J.K.)

Aukščio skalė (m)

3000
1500
1000
500
200
0

1 Ispanija ir Portugalija

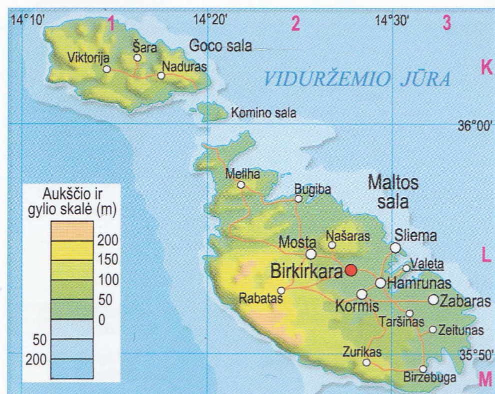
Mastelis 1 : 7 000 000

2 Graikija

Tezės

Regioną sudaro trys kalnuoti pusiasaliai, kurių didžiąją paviršiaus dalį formavo alpinė kalnodara.

Aukščiausi regiono kalnai – Alpės ir Pirėnai.

Didžiausia regione Po upės žemuma skiria Apeninų pusiasalį ir Alpes, kitos žemumos nedidelės, driekiasi dažniausiai jūrų pakrantėmis.

ABC Sąvokos

- **Kietalãpė augalijà** – prie Viduržemio klimato prisitaikiusi augalija kietais visžaliais lapais.
- **Akvakultūrà** – vandens organizmų (žuvų, austrių, krevečių ir kt.) auginimas specialiuose ūkiuose.
- **Garigà** – iki 50 cm aukščio žemaūgiai krūmynai ir krūmokšniai Viduržemio pajūrio klimato tipo zonoje.
- **Mãkija** – 2–5 m aukščio visžalių medžių ir dygiųjų krūmų sąžalynai Viduržemio klimato zonoje.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Naudokitės 1–3 ir išvardykite 3 didžiausius Pietų Europos pusiasalius ir 5 didžiausias salas.
2. Ar teisingas teiginys, kad Olimpo kalnas, kuris yra Graikijoje – aukščiausias Pietų Europoje?
3. Naudokitės 1 ir išvardykite pažymėtus Ispanijos kalnus ir ilgiausias upes.
4. Naudokitės 20 p. 2 ir išsiaiškinkite, kurios geografinės zonos vyrauja Pietų Europoje.
5. Pagal 20 p. 1 nustatykite, kurios kalnodaros kalnų yra Pietų Europoje.
6. Naudokitės 1–3, 34 p. 1 ir nurodykite po 3 aukščiausius Pietų ir Vidurio Europos paviršiaus taškus.
7. Pagal 18 p. 1 ir 21 p. 3, 4 apibūdinkite Pietų Europos gamtos sąlygas.

VIII PIETŲ EUROPA

1 Ispanijos ir Portugalijos ūkis

Mastelis 1 : 8 000 000

La Korunja, Rodrigesas, Chichonas, Santanderas, Bilbao, San Sebastjanas, Reinosa, Ponferada, Leonas, Garona, Pamplona, Vigas, Palensija, Burgosas, Manresa, Braga, Valjadolidas, Ebras, Saragosa, Portu, Doras, Dueras, Barselona, Flišas, Taragona, Triljas, Askas, Vandeljosas, PORTUGALIJA, Madridas, Teruelis, Kasteljon de la Plana, Almara, Toledas, Tachas, Aranchuesas, Saguntas, Palma, Alkantara, Težas, Valensija, ISPANIJA, Kofrentės, Gvadiana, Lisabona, Puertoljanas, Sinišas, Alikantė, Neves Korvas, Gvadalkivyras, Kordoba, Sevilija, Kartachena, Huelva, Kadisas, Malaga, Alchesiras, iš Alžyro

intensyvioji žemdirbystė
ganyklinė gyvulininkystė
miškai
nenaudojamos žemės

energetika
metalurgija
metalų apdorojimas
laivų statyba
automobilių gamyba
chemijos pramonė
naftos perdirbimas
elektrotechnika
lengvoji pramonė
Bilbao pramonės centras ir rajonas

akmens anglys
geležis
varis
cinkas
švinas
gyvsidabris
sidabras
akmens druska
naftotiekis
dujotakis

2 Graikijos ūkis

Kavala, Salonikai, Verija, Kozani, Larisa, Volosas, Distomonas, Patrai, Atėnai, Korintas, Iraklionas

intensyvioji žemdirbystė
ganyklinė gyvulininkystė
miškai
nenaudojamos žemės

energetika
metalurgija
metalų apdorojimas
laivų statyba
Atėnai pramonės centras ir rajonas
rusvosios anglys
gamtinės dujos

chemijos pramonė
naftos perdirbimas
lengvoji pramonė
geležis
aliuminis
švinas
dujotakis

Mastelis 1 : 7 000 000

Duomenys

Valstybė	Plotas, tūkst. km^2	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Ispanija	504,8	47,2	Madridas (3,1)	1375	268
Portugalija	92,4	10,7	Lisabona (0,5)	224	46
Italija	301,3	60	Roma (2,5)	2037	458
Graikija	132	11,3	Atėnai (0,8)	302	21
Malta	0,3	0,4	Valeta (0,006)	7,8	3
Kipras	9,3	1,1	Nikosija (0,27)	23	2,2

energetika
metalurgija
metalų apdorojimas
laivų statyba
automobilių gamyba
lėktuvų surinkimas
chemijos pramonė
naftos perdirbimas
elektrotechnika
lengvoji pramonė

Milanas – pramonės centras ir rajonas
Pb švinas
Zn cinkas
dujos
akmens druska
magistralinis naftotiekis
magistralinis dujotakis

ABC Sąvokos

- **Uèrta** – taip Ispanijoje vadinama drėkinamosios žemdirbystės sritis.

? Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Pietų Europos pramonės rajonų centrus.
2. Ar teisingas teiginys, kad Pietų Europos šalyse išgaunama daug naftos?
3. Naudokitės 28 p. 1 ir išvardykite Ispanijoje auginamus kultūrinius augalus.
4. Naudokitės 28 p. 1 ir išvardykite, kokių gyvulių auginama Italijoje?
5. Naudokitės 20 p. 2, 4 ir nustatykite, kuriose Pietų Europos dalyse žemdirbystei nepalankios sąlygos.
6. Palyginkite, kuo skiriasi Vakarų ir Pietų Europos žemės ūkis.
7. Naudokitės 28 p. 1 ir apibūdinkite Pietų Europai būdingus kultūrinius augalus.

Tezės

Ekonominiu požiūriu regiono šalių rodikliai kiek žemesni nei Vakarų ir Šiaurės Europos šalyse.

Dėl šilto Viduržemio jūros klimato Pietų Europoje visus metus galima verstis žemės ūkiu, tačiau sausuoju laikotarpiu būtina drėkinti žemę.

Regiono gamtos salygos tinkamos plėtoti turizmą, iš kurio visos Pietų Europos šalys gauna daug pajamų.

PIETRYČIŲ EUROPA

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 7 000 000

ežeras
upė
kanalas
•3297 aukštis (m)
keliai
geležinkeliai
valstybės siena

Miestai:

STAMBULAS	> 3 mln. gyv.
SOFIJA	1–3 mln.
Zagrebas	0,5–1 mln.
Skopjė	250–500 tūkst.
Triestas	100–250 tūkst.
Valjevas	< 100 tūkst.
Liubliana	valstybės sostinė

Aukščio skalė (m): 3000, 2000, 1000, 500, 200, 100

2 Ūkis

energetika
metalurgija
metalų apdorojimas
laivų statyba
automobilių gamyba
lėktuvų surinkimas
chemijos pramonė
naftos perdirbimas
elektrotechnika
lengvoji pramonė
naftotiekis
dujotakis

Bukareštas – pramonės centras ir rajonas
akmens anglys
rusvosios anglys
nafta
gamtinės dujos
Fe geležis
Al aliuminis
Cu varis
Pb švinas
Zn cinkas
Hg gyvsidabris
Cr chromas
akmens druska

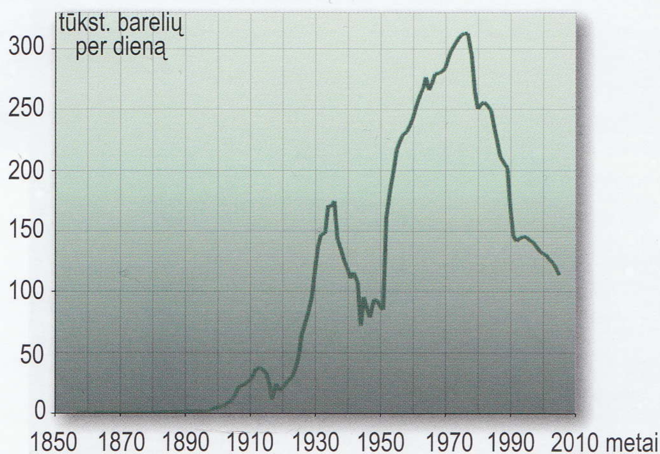
intensyvioji žemdirbystė
ganyklinė gyvulininkystė
miškai
nenaudojamos žemės

Mastelis 1 : 7 000 000

Duomenys

Valstybė	Plotas, tūkst. km²	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Slovėnija	20,3	2	Liubliana (0,26)	46	25
Kroatija	56,5	4,4	Zagrebas (0,7)	60	12
Serbija	77,5	7,4	Belgradas (1,1)	39	9
Bosnija ir Hercegovina	51,2	3,9	Sarajevas (0,3)	16	4,8
Juodkalnija	13,8	0,6	Podgorica (0,15)	3,9	0,2
Kosova	10,9	2,1	Priština (0,2)	3,2	0,5
Makedonija	25,4	2	Skopjė (0,5)	9,6	3,1
Albanija	28,7	3,2	Tirana (0,6)	11,6	1,3
Rumunija	238,4	21,4	Bukareštas (1,9)	158	52
Bulgarija	111	7,4	Sofija (1,1)	45	19

3 Rumunijos naftos gavybos raida

Tezės

Regiono paviršiui būdingos kalnų grandinės, kurias skiria žemumos.

Aukščiausi regiono kalnai: Rytų Alpės, Dinarai, Rodopai, Pietų Karpatai.

Vakarinei regiono daliai būdingi dalmatiški krantai, kalnuose gausu karstinio reljefo formų ir urvų.

Išskyrus Slovėniją, tai ekonomiškai silpniausias Europos regionas. Nemaža gyventojų dalis dar dirba žemės ūkyje, didelis nedarbas.

Regiono šalyse iškasama nemažai spalvotųjų metalų, Rumunijoje išgaunama naftos ir gamtinių dujų.

Dėl Pietų Europai būdingų karštesnių vasarų čia auginama šilumamėgių vaisių.

Sąvokos

- **Dalmãtiškas krañtas** – tokio tipo krantas, kuriam būdingos ilgos siauros salų grandinės, besidriekiančios lygiagrečiai su stačia uolinga pakrante.
- **Pòljė** – karstinių uolienų vietovėje esančios daubos lygiu dugnu.

Užduotys

LENGVA → SUNKU

1. Išvardykite Pietryčių Europos kalnus ir žemumas.
2. Išvardykite pažymėtus Dunojaus intakus.
3. Ar teisingas teiginys, kad Rumunijoje išgaunama naftos?
4. Naudokitės 20 p. 2 ir įvardykite geografines zonas, į kurias patenka Pietryčių Europa.
5. Pagal 18 p. 1 nustatykite, kurios jūros baseinui priklauso didžioji Pietryčių Europos dalis.
6. Naudokitės 20 p. 1 ir palyginkite, kuo skiriasi Pietryčių ir Rytų Europos tektonika.
7. Naudokitės 2, 3 ir apibūdinkite Pietryčių Europos žemės naudojimą bei naudingąsias iškasenas.

Įdomūs faktai

- Plitvicos nacionalinis parkas Kroatijoje garsėja 16 ežerų, susijungusių upeliais, ir įspūdingais kriokliais. Ežerai išsidėstę 500–640 m aukštyje Dinarų kalnuose. Visų ežerų ilgis – 8 km, o bendras plotas – apie 200 hektarų.

BALTIJOS ŠALYS

1 Gamtinis žemėlapis

Mastelis 1 : 3 000 000

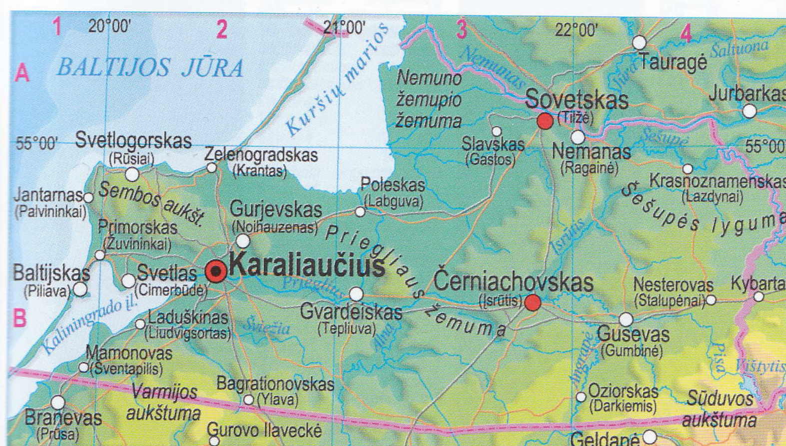

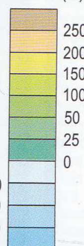
Duomenys

Valstybė ar regionas	Plotas, tūkst. km²	Gyventojų skaičius, mln.	Sostinė (gyventojų skaičius, mln.)	BVP, mlrd. JAV dol.	Eksportas, mlrd. JAV dol.
Lietuva	65,3	3,2	Vilnius (0,5)	36	19
Latvija	64,6	2,2	Ryga (0,7)	23	7,9
Estija	45,2	1,3	Talinas (0,4)	19	11
Karaliaučiaus kraštas	15,1	0,9	Karaliaučius (0,4)	-	-

2 Karaliaučiaus kraštas

Mastelis 1 : 2 500 000

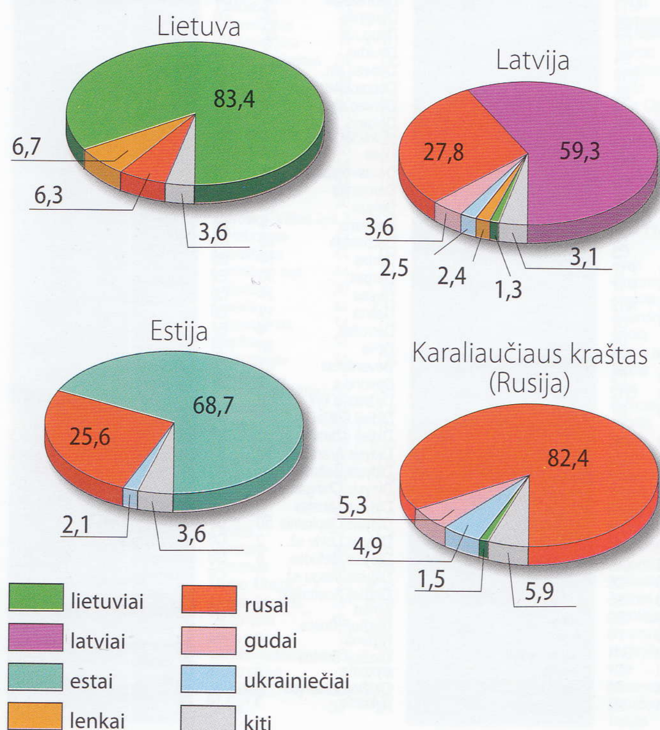

valstybės siena
keliai
geležinkeliai

Miestai (gyv. skaičius):
Slavskas ○ < 10 000
Gusevas ○ 10 000–30 000
Sovetskas ● 30 000–100 000
Karaliaučius ◉ > 100 000

3 Gyventojų tautinė sudėtis (%)

Tezės

Baltijos šalims būdingas ledyno suformuotas žemumų ir neaukštų kalvų paviršius.

Aukščiausios regiono vietos – pietiniu ir rytiniu pakraščiu besidriekiančios ištisinės ir pavienės aukštumos (200–300 m aukščio).

Visose trijose šalyse tankus upių tinklas, daug ledyninės kilmės ežerų, gausu pelkių.

Regione nuo seno plėtojamas žemės ūkis, senoji pramonė modernizuojama, kuriasi užsienio įmonių.

Baltijos šalys didžiąją energinių išteklių dalį gauna iš Rusijos, ieškoma alternatyvių energijos šaltinių.

Regiono ekonominiam atsilikimui nuo kitų Europos šalių sumažinti skiriama Europos Sąjungos parama.

Karaliaučiaus kraštas – Europos Sąjungos šalių apsuptyje esanti Rusijos dalis, kurioje veikia nemažai Lietuvos ir kitų užsienio šalių įmonių.

ABC Sąvokos

- **Degíeji skalū̃nai** – nuosėdinės kilmės degios uolienos, naudojamos kuro ir chemijos pramonėje.
- **Gl̃intas** – status jūros ar ežero kranto skardis, susidaręs iš smiltainių, klinčių, molių.
- **Jū́rinė valstýbė** – valstybė, kuri ribojasi su jūra.

? Užduotys

LENGVA ↕ SUNKU

1. Išvardykite ilgiausias Latvijos ir Estijos upes.
2. Ar teisingas teiginys, kad Estijoje yra didžiausi Baltijos šalių ežerai?
3. Naudokitės 1 ir išvardykite aukščiausias Baltijos šalių aukštumas ir aukščiausius jų taškus.
4. Pasakykite 3 didžiausių Baltijos šalims priklausančių salų pavadinimus.
5. Pagal 21 p. 3 nustatykite vakarinės ir rytinės Baltijos šalių dalių vidutinę metų oro temperatūrą sausio mėnesį.
6. Palyginkite Baltijos šalių ir Pietų Europos tektoniką.
7. Apibūdinkite Baltijos šalių paviršių lygindami jį su Rytų ir Šiaurės Europos paviršiumi.

XI VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

XI VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

XI VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

XI VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ